

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií Brno

Násilí mezi žáky: definice šikany

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
prof. JUDr. Dalibor Jílek, CSc.

Vypracovala:
Markéta Slezáčková

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma: Násilí mezi žáky: definice šikany zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V ..... dne .....

.....

Podpis

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala panu prof. JUDr. Daliboru Jílkovi, CSc. za jeho čas a metodologickou pomoc při vzniku této práce a svému příteli Petru Entovi za podporu při mém studiu a kolegovi Mgr. Davidovi Vavřínovi za jeho cenné rady.

Markéta Slezáčková

Obsah

Obsah	1
Úvod.....	2
1 Násilí mezi spolužáky	5
1.1 Jednotlivé druhy násilí.....	7
1.2 Vzájemná iniciativa zúčastněných k užití násilí	9
1.3 Jednostranné užití násilí ve škole: šikana.....	10
2 Definice šikany a její druhy	12
2.1 Charakteristika pojmu šikana	14
2.2 Druhy šikany objevující se na různých typech škol: komparace	15
2.2.1 Základní škola	16
2.2.2 Střední odborná učiliště.....	16
2.2.3 Gymnázium	17
2.2.4 Vysoká škola	17
3 Osobnostní charakteristika agresora a oběti.....	19
3.1 Osobnost agresora.....	20
3.2 Osobnost oběti	23
4 Školní šikana v oblasti trestního práva	26
4.1 Šikanózní jednání naplňující skutkovou podstatu trestného činu	29
4.2 Statistika výskytu šikany na školách v Brně šetřených PČR	37
Závěr	41
Resumé	43
Anotace.....	44
Annotation	45
Seznam použité literatury.....	46

Úvod

Dnešní doba je nakloněna k totalitní ochraně dětských práv navzdory tomu, že i dítě může páchat zlo. Děti si tuto skutečnost mohou rovněž uvědomovat. Vzhledem k tomu zastávám názor, že i tento přístup k dětem může lákat k častějšímu používání násilí. Učitel by měl být pro žáky v této fázi jejich socializace idolem nebo alespoň příkladem, který je vede mimo jiné i ke správným morálním hodnotám. Pokud ale žáci nemají respekt k učitelům, hledají idoly v jiné sféře, která je může dovést k častému používání násilí, jež může později vyústit v šikanu.

Šikanou rozumíme záměrné chování s cílem ublížit, ponížit, zesměšnit druhou osobu, získat nad ní převahu a manipulovat s ní. Jedná se o psychické či fyzické týrání, které se projevuje od verbálního napadání, podrážení nohou, drobných krádeží až po závažné ublížení na zdraví či totální psychické vyčerpání oběti. Šikana je proces dlouhodobějšího charakteru, který je definován výše uvedenými znaky. Jeho iniciátorem je osoba, která nemá svědomí, ubližuje druhým pro svoje potěšení, nezná empatii. Oběti šikany se stává jedinec, který nějakým způsobem vybočuje z většiny nebo je vybrán podle uvážení agresora. Někdy agresor ublíží své oběti natolik závažným způsobem, že svým jednáním naplní rovněž i skutkovou podstatu trestného činu.

Mnoho lidí se mylně domnívá, že je šikana sama o sobě trestným činem. Vzhledem k tomu, že není v našem právním řádu definována, není možné ji za trestný čin jako takový považovat. Právě z tohoto důvodu jsem pojala definici šikany na základě analogie znaků skutkové podstaty trestného činu, kde je možné poukázat na fakt, že šikana sice nemá svoji skutkovou podstatu uvedenou v trestním zákoníku, ale svoji charakteristikou může naplnit skutkovou podstatu trestných činů, které tento zákon obsahuje.

Cílem této bakalářské práce je pojednání o závažné šikaně vyskytující se na školách, následně popis tohoto jevu mimo jiné z hlediska trestního práva a zjištění počtu oznámených trestných činů v souvislosti s pácháním školní šikany na obvodních odděleních Policie České republiky ve městě Brně.

První kapitola uvádí pojem násilí, jeho obecnou charakteristiku a následné zúžení pojmu na násilí mezi žáky. S projevy násilí úzce souvisí psychika osobnosti a její vyspělost emoční inteligence v souvislosti s regulací negativních emocí, především agrese, která bývá hlavní iniciací k použití násilí. Vzhledem k tomu považuji za nutné o agresi pojednat hlouběji z důvodu pochopení její podstaty jako nedílné součásti lidské psychiky. S agresí se musí potýkat každý člověk, ovšem ne každý je schopen ji ovládat. Dalším aspektem je socializace osoby, jejíž proces buď podnítl, nebo naopak potlačí projevy agrese. Násilí ve škole může probíhat různými způsoby, které stanoví, zda je násilí mezi žáky vzájemné nebo jednostranné, zda se projevuje fyzickým či psychickým útokem.

Ve druhé kapitole bych chtěla nastínit definici šikany z odlišného hlediska, než se povětšinou uvádí v odborné literatuře, zejména Dr. Michala Koláře. Tento hovoří o šikaně především ze sociálně-pedagogického úhlu pohledu, který může být několika rozměrný. Já jsem pojala definici šikany z hlediska právního rozboru a to na základě čtvercového schématu. Vzhledem ke skutečnosti, že chci pojmut šikanu uvedeným způsobem, jsem považovala za nutné zakomponovat do této bakalářské práce i část trestního práva, na jehož rovině je definována.

Třetí kapitola popisuje osobnost agresora a osobnost oběti především z hlediska psychologického. Na základě jednotlivých typických vlastností je možné agresora odhalit nebo alespoň předpokládat, že by se jím mohl stát. Více bych se ovšem věnovala typologii oběti. Přestože typický profil oběti šikany neexistuje, opět se zde nachází indicie, podle kterých můžeme oběť poznat. Tyto znaky ovšem zavádají pouze podezření na možné účastníky šikany. Následně záleží nejen na pedagogovi, ale i rodičích, jak se k dané situaci postaví.

Čtvrtá kapitola pojednává o možných opatřeních a trestech, které agresori školní šikany mohou dostat. Forma potrestání se odvíjí od charakteru šikanozního jednání a závažnosti způsobeného následku. Prošetření šikany má v kompetenci příslušná škola. V případě, že bude pedagogy zjištěno protiprávní jednání agresora, je povina věc oznámit na Policii České republiky za účelem dalšího šetření. V této kapitole bych chtěla více objasnit souvislost mezi šikanou a trestným činem. Za pomocí kazuistiky se pokusím rozebrat šikanu z hlediska charakteristiky objektu, objektivní stránky, subjektu a subjektivní stránky daného skutku, jak je již uvedeno v kapitole druhé.

V rámci této kapitoly bylo provedeno sociologické šetření na obvodních odděleních policie české republiky za účelem zjištění množství případů závažné školní šikany evidované Policií České republiky na území města Brna za rok 2011.

1 Násilí mezi spolužáky

Násilí mezi mladými lidmi na školní půdě může být běžné, kdy většina potyček ať verbálních nebo fyzických jsou považovány za projev nárazového rozrušení zúčastněných jedinců. V jiných případech by se mohlo jednat o násilí soustavné, vzrůstající, kdy je jasně vymezena role oběti. V těchto situacích by se mohlo jednat o šikanu - sociálně patologický jev, jehož skutky mohou být i protiprávní. K pojmu násilí, tedy spíše jeho významu, je obecně dáno, že je to něco špatného, temného, duchovně nebezpečného. Při představě na bojující muže v ringu, kdy jejich cílem je položit na základě násilných úderů druhého muže na zem. Tento už není schopen vstát a dále bojovat. Mladou slečnu jdoucí po chodníku kolem tmavého, neosvětleného parku, náhle sevře člověk s jediným úmyslem – ublížit. Použije takového násilí, které mu umožní získat to, co chce. Může to být pouze pocit, že má nad někým převahu, že ho může omezit. Nebo pocit spojený s agresivnějším způsobem jeho chování, kdy oběť doslova usmrtí. Násilí je neodlučitelnou částí lidské populace, které se projevilo například dvěma světovými válkami v minulém století. Ale abych se vrátila zpět k pohledu násilí mezi žáky respektive studenty. Násilí mezi nimi se může vystupňovat až do té nejdrastičtější úrovně. Tuto bych přirovnala například k události, která se odehrála dne 26. 11. 2009 v jihomaďarském městě Pécs na univerzitě biofyzikálního institutu, kdy student farmakologie zde zastřelil svého devatenáctiletého spolužáka. Další tři lidi zranil. Následně se třidvacetiletý útočník dobrovolně vzdal. Bylo zjištěno, že jeho oběti byli rovněž Maďaři.¹

Z hlediska emočního je násilí ve velké míře ovlivňováno agresí, která se projevuje povětšinou fyzickým útokem. Dle názoru Pavla Říčana v jeho knize *Agresivita a šikana mezi dětmi je v podobném smyslu jako slovo agrese užíváno slovo násilí, které vyjadřuje spíše způsob, jakým se agrese uskutečňuje.*² Pro lepší pochopení tohoto hlediska stručně pojednám o teorii lidské agrese.

Agrese může být chápána z několika hledisek, které jsou zakotveny v příčinách vzniku agrese. Jedná se o rozdíly ve vyvolání negativní emoce, která se promítne do projevu agrese z

---

¹ *Zpravy.tiscali.cz* [online]. 26.11.2009 [cit. 2012-02-20]. Dostupné z: <http://zpravy.tiscali.cz/strelba-na-univerzite-v-pecsi-mrtvy-i-zraneni-21195>

² ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát ve škole dětem pocit bezpečí*. 1. vyd. Praha: Portál. 1995. s. 21. ISBN 80-7198-049-9.

vnitřního já neboli prožívání do vnějšího já neboli chování. Otázkou je, kde se agrese v našem nitru bere? Častá otázka, jejíž odpověď byla zodpovězena mnoha psychology. Odpověď jednoho z nich Phila Zimbarda byla doprovázena pokusem, kterým zkoumal sklon jedince k agresi. Zorganizoval několika denní „hru na vězení“, ve které jedna část studentů dostala roli vězňů, druhá část roli dozorců. „Dozorcí“ se do své úlohy tak vžili a chovali se tak brutálně, že bylo nutno experiment předčasně ukončit.³ Pavel Říčan zastává názor:“ *Pokusy toho charakteru by dnes už žádná etická komise nepovolila, jsme citlivější k psychologickému poškozování pokusných osob*“⁴. Přímá odpověď k otázce, kde se agrese v nás vzala, je prostá. S jistým sklonem k ní se člověk narodí. Následně v rámci socializace pak záleží na vlastní zkušenosti, kterou získáme sociálním učením. Agrese je tedy z části naučené chování, jímž je vynucován vlastní úspěch či uspokojení. Je rozdělena na několik typů. Abychom lépe porozuměli příčinám násilí, omezíme agresi na vnitrodruhovou a to pouze mezi žáky.

Proč tedy dochází k násilí mezi žáky? Záleží na mnoha aspektech. Třídní klima, rozložení osobností dle jejich vlastností. Prostor pro vytvoření násilí na školní půdě je jednoznačně vymezen, pokud se ve třídě nachází osoby, které jsou agresivní a které svoji agresi navenek uskuteční formou násilí. Samozřejmě záleží i na jejich mentální vyspělosti. V období adolescence je agresivní chování častější než u dospělého jedince. Postupem času totiž dochází ke změně projevům agrese v souvislosti s psychologickým vývojem jedince.⁵ Každý zdravý člověk při vzpomínkách na dětská léta vzpomíná na svoje způsoby řešení problémů – pomocí agrese a násilí. Intenzita je pak závislá na další charakterové složce osobnosti. V dospělém věku již agresivita není jak výbušnina, jejímž sepnutím se dostane okolí do palebného pole. U některých jedinců se výbuchy agresivity již musí řešit psychologickou pomocí.

---

³ *Prisonexp* [online]. 1999 [cit. 2012-03-3]. Dostupné z: <http://www.prisonexp.org/>

⁴ ŘÍČAN, P. a P. JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. 1.vyd. Praha: Grada, 2010. s. 42. ISBN 978-80-247-2992-6.

⁵ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2. Vyd. Praha: Grada, 2006. s. 306 až 307. ISBN 80-247-1284-9

1.1 Jednotlivé druhy násilí

Násilí není charakteristické pouze pro fyzické útoky vůči druhé osobě, ale také lze oběť týrat psychicky, což bývá ten horší způsob týrání. Záleží na různých okolnostech dané situace. Fyzickým násilím se rozumí ublížení na tělesném zdraví druhého člověka. Následná léčba může být krátkodobá bez dalších následků. Je ale také možné, že fyzický útok byl způsobem takovou intenzitou nebo do zvláště zranitelného místa, že léčba vyžaduje delší dobu léčení a omezuje člověka v obvyklém způsobu života déle. Na základě těchto skutečností se posuzuje užití násilí vůči druhé osobě jako protiprávní jednání a to buď na úrovni přestupku, nebo trestného činu. V případě, že by se jednalo o trestný čin, by poškozeného následné léčení omezovalo v obvyklém způsobu života déle jak 7 dní.⁶

Psychické týrání je působení jakýmkoliv prostředkem na psychiku jedince, kdy dochází k postupnému deformování její mentální struktury. Záleží na síle vzdoru týrané osoby. V případě, že se osoba vzpříčí včas, nemusí mít působení na psychiku žádný vliv ani následek. Psychické týrání může mít skrytý charakter, kdy nikdo jiný kromě zainteresovaných osob o týrání neví. Je těžké se z něj vymanit a jeho následek může být i dlouholetý handicap v oblasti duševního zdraví.

Výše uvedené druhy násilí byly rozděleny do dvou základních kategorií, které jsou obecně známé – psychické a fyzické násilí. Další rozdělení je v podobě formy způsobu projevu násilí. První z nich je agrese (tento emoční stav bude více rozveden ve druhé kapitole). Jedná se o verbální či fyzické napadání vůči osobám nebo předmětům. Aktivní útok, který je zřejmý a pro oběť jasněho významu. Ten člověk chce ublížit. Je to destruktivní chování, směřující k fyzickému (brachiálnímu), slovnímu (verbálnímu) nebo symbolickému (neverbálnímu, pomocí gestikulace) útoku vůči jinému jedinci či předmětu.

Dalším druhem násilí je manipulace, která označuje neagresivní “ohlupování”, násilí “z podřízené” pozice. Jedná se způsob komunikace, kdy pod vlivem emočních argumentů, rozhodujeme, měníme svoje postoje, jednáme v souladu s cíli manipulátora.⁷ Mnohdy si toto oběť neuvědomí a nevědomky tak žije život jiného člověka.

---

⁶ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁷ SPURNÝ, Joža. *Psychologie násilí*. 1. Vyd. Praha: Eurounion, 1996, 7 s. ISBN 80-85858-30-4

Pro ilustraci bych uvedla jeden případ. Moje kamarádka byla premiantka. Šikovná dívka s logickým myšlením a smyslem pro matematiku. Její osobnost však po psychické stránce postrádala jakýsi druh sebevědomí a právě tento jí doplňovala kamarádka, která shodou okolností studovala na stejné škole. Náhle se se mnou přestala vídat a moje postoje a rady vůči její kamarádce ignorovala. Byla jsem bezradná, a tak jsem se dále do jejího života nevměšovala. Po nějaké době mi zavolala, jestli se nechci sejít. Já jsem samozřejmě chtěla, stále pro mě hodně znamenala, i když mě tímto způsobem odstříhla od svého života. Na schůzce mi řekla, co se dělo v době, kdy jsme se neviděly. Její školní kamarádka s ní manipulovala až do té míry, že místo ní šla na zkoušku ve škole. Vzala si paruku a doufala, že se na to neprijde. Byla na tom psychicky velmi špatně, což se odrazilo i na jejím celkovém zdravotním stavu. Toto je ještě zdárný případ, neboť si relativně včas uvědomila, že je s ní manipulováno. Tímto příběhem jsem chtěla poukázat na nebezpečnost této formy násilí, neboť se na první pohled zdá nedrastická. Ale opak může být pravdou.

V neposlední řadě se může objevit kombinace obou uvedených forem násilí, tj. agrese a manipulace.

Jako další kritérium pro rozlišení jednotlivých druhů násilí uvádí J. Spurný délku trvání násilí. Podle tohoto kritéria rozlišuje:

- *násilí působící dlouhodobě (pokračující, latentní),*
- *násilí v podobě postupně gradujících konfliktních situací (tzv. situační násilí),*
- *násilí ve formě neočekávaných, náhlých, převážně násilných projevů s krátkým intenzivním průběhem (ve formě incidentů).⁸*

V souvislosti s výše uvedenými kritérii je možné si položit otázku, které z nich je závažnější. Respektive, kterému lze lépe odolávat. Násilí, jež působí na jedince dlouhodobě, ovlivňuje psychiku jedince hlouběji a hůře se její onemocnění léčí. Na druhou stranu zde existuje cesta úniku ve formě aktivního přístupu k tomuto násilí. Vzhledem k tomu, že oběť předvídá tu situaci, kde se opět s tímto problémem potká, může se na něj připravit a i změnit její vývoj. Oproti této formě násilí se ovšem můžeme setkat s násilím, jehož projevy jsou neočekávané, náhlé. V tomto smyslu dojde pouze k incidentu, který oběť nečeká a musí mu

---

⁸ SPURNÝ, Joža. *Psychologie násilí*. 1. Vyd. Praha: Eurounion, 1996, 8 s. ISBN 80-85858-30-4

tedy čelit improvizovaně. Nejzávažnější forma násilí se zobrazuje v podobě vzrůstajících konfliktních událostí. Jedinec očekává, že konfliktní situace přijde, ale nelze se na ni připravit, neboť její schéma průběhu je stále jiné.

1.2 Vzájemná iniciativa zúčastněných k užití násilí

Ve školních třídách se žáci nechovají vždy vzorně podle platného školního řádu, ale často se mezi sebou hádají, hanlivě si nadávají a také dochází ke vzájemným fyzickým potyčkám, které končí většinou bez nějakého vážného zranění. Uvedené patologické chování žáků se vyskytuje především na základních školách, neboť tito žáci jsou ve fázi raného dospívání, a proto jejich emoce nejsou natolik omezovány racionálním usuzováním jako u dospělých duševně zdravých lidí. K těmto potyčkám dochází na základních školách často. Dle obecného mínění jsou potyčky nejčastější mezi chlapci na druhém stupni. Velmi výjimečné jsou následně spory mezi dívkou a chlapcem, kdy v těchto případech nejsou jejich síly zpravidla vyrovnané.⁹ Dle mého názoru jsou většinou vzájemné potyčky méně drastické než jednostranné užití násilí vůči druhému člověku, neboť psychika jedince v prvním případě je ovlivněna myšlenkou na to, že i druhý člověk mu může ublížit. Pokud by se ten stejný jedinec ocitl v situaci, kdy by jeho vnitřní osobnost zažívala nutkání jen tak ublížit nebo soustavně ubližovat slabšímu jedinci, jeho způsob fyzického napadení by nebyl natolik omezován myšlenkami, že se mu to stejně může vrátit od protivníka.

Ke vzájemnému použití násilí mezi žáky stále na školách dochází. Toto bývá řešeno kázeňskými tresty, k jejichž udělování jsou plně kompetentní osoby, které za žáky na půdě školy odpovídají. V době výuky to je učitel, který vyučuje. V době přestávek odpovídá na situaci dozorcující pedagog. Po opuštění školy již učitel nezodpovídá za vzniklé újmy zúčastněných žáků na vzájemné potyčce, ale měl by tyto situace řešit, pokud se o nich dozví.¹⁰

---

⁹ MISHRA, R.C. *Classroom Behaviour*. 1. Vyd. New Delhi: APH Publishing Corporation, 2007. 132 s. ISBN 81-313-0177-X.

¹⁰ Vyhláška: kterou se stanoví pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení zřízených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí. In: *Sbírka zákonů ČR*. 2007, č. 263, 086/2007. §6

1.3 Jednostranné užití násilí ve škole: šikana

Na druhé straně je ale nutné se zmínit o jednostranném užití násilí, které se projevuje různými způsoby. Může se jednat o jednorázové vznícení vzteku agresora, který nezvládl svoje emoce a tím se nechal ovládat emotivní složkou své osobnosti nikoli rozumovou. Následkem může být rvačka (viz výše uvedená kapitola), pokud se napadaná osoba vůči chování agresora ohradí. Tento incident pak končí uklidněním agresora, neboť podnět k jeho násilnému jednání již není aktivní. V této podkapitole se ovšem budu zabývat druhým způsobem jednostranného užití násilí. Tímto je v podstatě část definice šikany – násilí. Tedy projevy násilí jako takové. Šikana se může projevovat různými způsoby, od přímého fyzického napadání, přes drobné krádeže až po pouhé přezírání oběti. Pro vnitřní potřeby škol byla šikana definována metodickým pokynem ministerstva školství:“ *Jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání.*“¹¹ Šikana je záměrné agresivní chování, které zahrnuje nerovnováhu moci, kdy se skupina dětí může spolčit proti jednomu dítěti, které se proti přesile nemá šanci bránit.¹² Tyto situace nastávají nejčastěji mezi dětmi ve věku 11-13 let.

Užívání násilí je jedním ze způsobů, jak dosáhnout svého cíle. Násilí nedává volby, násilí si bere, co chce. Už jen proto, že je to velmi mocný nástroj, kterým lze přimět druhé, aby činily, co dobrovolně nechtějí, bere možnost volby, svobodu. Ublíží na duši i na těle. Duše člověka je snadno zranitelná, pokud není opancéřovaná trpělivostí a snášenlivostí. Pokud násilí pronikne do hlouby duše, poraní jí tak, že už se nikdy nezocelí. Vždy, když na ni bude opět útočeno, po krátkém boji se vzdá. A tato cesta vede k zániku. Psychická bolest se léčí mnohem hůře než ta fyzická. Je intenzivnější a více osobní, protože duše jsme my. Tělo je pouze schránka. V rámci svého zaměstnání jsem se setkala s lidmi, kteří nechtěli už prožívat psychické soužení, raději si ublížili na svém těle. A důvod? Opět ji nacházíme v duši, v psychickém já. Zde všechno začíná. Násilí. Vždy jde o projev patologických

---

¹¹ Metodický pokyn ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. In: *Systém Aspi*. 2008, 24 246/2008-6.

¹²Definition of Bullying. *About.com Guide* [online]. 2012 [cit. 2012-03-15]. Dostupné z: <http://childparenting.about.com/od/schoollearning/g/bullying-definition.htm>

interpersonálních vztahů.¹³ Tyto u oběti vyvolávají dlouhodobější a narůstající psychické zatížení. Každá oběť se tomuto zatížení snaží nějak uniknout. Někdo se odstěhuje a snaží se začít nový život. Většinou i v nové etapě života spadne na dno, ze kterého opět hledá cestu. Pokud se s rolí oběti stále neztotožňuje, další možností je psychologická pomoc, která by vedla k obranyschopnosti jeho psychiky. To chce ovšem hodně síly. Násilí ovšem může zanechat takové duševní újmy, že slabý jedinec unikne svému týráni do jiného světa. Je to krajní řešení, které nelze vzít zpět, a oběť by si tuto skutečnost měla uvědomit. Uvědomují si to? Ve chvíli, kdy nevidí jiné východisko ze svého utrpení. Existují bohužel i takové oběti, které na svoji roli rezignovaly a začaly ono násilí na nich respektovat a v podstatě ho uctívat. Ztotožnili se svým životem na úrovni člověka, který žije pro svého pána.

---

¹³ SVOBODOVÁ, Lenka. *Nenechte se šikanovat kolegu: mobbing – skrytá hrozba*. 1. Vyd. Praha: Grada, 2008, s. 19 až 22. ISBN 978-80-247-2474-4

2 Definice šikany a její druhy

Definice šikany je z hlediska jejího pojetí odlišná. Ve smyslu sociálně patologického pojetí je šikana M. Kolářem definována takto: “ *Za šikanování se považuje, když jeden nebo více žáků úmyslně a opakovaně ubližuje druhým. Znamená to, že vám někdo, komu se nemůžete ubránit, dělá, co je vám nepříjemné, co vás ponižuje nebo to prostě bolí.*”¹⁴ Může se jednat o opakované jednání nebo jednorázové s hrozbou pokračování. Mezi agresorem a obětí je osobní asymetrický vztah moci, kdy oběť ví, kdo jí ubližuje a má z něj strach.

Definovat šikanózní jednání je možné i na základě jeho právního rozboru dle čtvercového schématu, který vychází ze znaků skutkové podstaty trestného činu. Tyto znaky zde uvedu pouze ve stručnosti, neboť se jimi budu více zabývat v dalších kapitolách. Jedná se o objekt, objektivní stránku, subjekt, subjektivní stránku. Tato definice je důležitá i pro kvalifikaci protiprávního jednání. Dále jsou v tomto pojetí definice šikany zakomponovány i obligatorní znaky objektivní stránky trestného činu¹⁵. Hovoříme o jednání pachatele, v případě spáchání šikany agresora, který fyzickým či psychickým způsobem útočil na oběť. V souvislosti s tímto útokem způsobil své oběti fyzickou či psychickou újmu, kterou označujeme jako následek. Pro hlubší pochopení objektivní stránky uvedu její detailnější rozbor.

Amorální chování agresora je tedy první ze znaků objektivní stránky. Jedinec provádí vůči své oběti takové činy, které jsou v rozporu se školním řádem, v horších případech s trestním zákoníkem. Dalším znakem je škodlivý následek, který je způsoben uvedeným jednáním a to útokem na oběť. Následkem je pak újma, která vznikla oběti. Jedná se například škodu na majetku, újma na zdraví jak fyzickém tak psychickém. Rozsah následku spoluurčuje i stupeň závažnosti činu, na základě kterého je určen trest. Je nutné odlišit od následku pojem účinek, kterým rozumíme změnu, která se stala na hmotném předmětu útoku. Pro ilustraci uvedeme příklad, kdy agresor ublíží oběti na zdraví tím, že jí zlomí žebro. Následkem takového jednání je ublížení na zdraví a účinkem je pak ono zlomené žebro oběti. Následek

---

¹⁴Co je to šikana?. *Minimalizace šikany* [online]. 2008 [cit. 2012-03-12]. Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/component/content/article/40-informace-o-sikane/247-co-je-to-sikana>

¹⁵ Znaky charakterizující objektivní stránku trestného činu. *Studenti metropolitní Univerzity Praha* [online]. 2012 [cit. 2012-03-12]. Dostupné z: <http://www.studenhttp://www.studentimup.cz/index.php/pravo/trestni-pravo/76-trestni-pravo-podel-zak402009/269-otazka-7-znaky-charakterizujici-objektivni-stranku-trestneho-inutumup.cz/index.php>

nelze ztotožňovat s účinkem. Třetím znakem je příčinný vztah (kauzální nexus) mezi protiprávním jednáním a vzniklou škodou. Tento ve své podstatě spojuje jednání s následkem.¹⁶ Při řešení otázek příčinného vztahu je třeba vycházet z těchto hlavních zásad:

- ze vzájemné souvislosti a podmíněnosti jevů je třeba izolovat jako příčinu lidské jednání ve spojitosti s následkem, který vznikl na podkladě tohoto jednání;
- příčinnou následku je takové jednání, bez něhož by následek nenastal,
- k příčinnému vztahu musí přistoupit zavinění.

Poslední zásada uvádí čtvrtý znak definice šikany, kterým je zavinění toho, co škodu způsobil. Jedná se o subjektivní pohnutku agresora v souvislosti s provedením spáchaného skutku. V trestním zákoně č.40/2009 Sb. jsou uvedeny formy zavinění, které jsou buď úmyslné, nebo nedbalostní. Dále se rozlišuje úmysl přímý a nepřímý a nedbalost vědomá a nevědomá.¹⁷ V rámci definice šikany je forma zavinění úmyslná nikoli nedbalostní. Agresor vědomě ubližuje oběti. Za předpokladu, že by bylo zjištěno zavinění z nedbalosti, by se o šikanu nejednalo.

Šikanování má ve svých projevech různou podobu, která se vyznačuje svojí přímočarostí ve vztahu k oběti. Jedna z těchto podob je podoba přímá, jež se projevuje například fyzickými útoky v podobě bití, vydírání, loupeže, poškozování věci, pomluvami, vyhrožováním, ponižováním, sexuálním obtěžováním a zneužíváním. Druhou podobou je pak nepřímá, kdy agresor na oběť neutočí přímo, ale způsobuje jí psychickou újmu na základě ignorace či demonstrativního přehlížení.

Existují také druhy šikany, které jsou rozlišeny na základě toho, s jakým cílem je oběti ubližováno. Jedná se o:

- verbální šikana: tato se projevuje různými nadávkami, pomluvami, tyran užívající slovních nadávek se posmívá své oběti, u tohoto druhu šikany je agresora velmi obtížné identifikovat, neboť jeho verbální útoky bývají skryté¹⁸

---

¹⁶ SPIRIT, Michal. *Úvod do studia práva*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. s. 103 až 104. ISBN 978-80-247-3290-9.

¹⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁸ Verbal Bullying Definition. *Tweenparenting.about* [online]. 2012 [cit. 2012-03-12]. Dostupné z: <http://tweenparenting.about.com/od/socialdevelopment/a/verbal-bullying.htm>

- fyzická šikana: ublížení na zdraví, krádež, poškození cizí věci
- smíšená šikana: kombinace šikany verbální a fyzické, která se vyznačuje např. násilnými a manipulativními příkazy¹⁹

2.1 Charakteristika pojmu šikana

Charakteristika se vyznačuje tím, že ono jednání je sociálně patologické, je v rozporu s dobrými mravy a hodnotami. Vzhledem ke skutečnosti, že se tento problém vyskytuje téměř na každé škole a to v různé závažnosti, vydal ministr školství, mládeže a tělovýchovy metodický pokyn č. 24 246/2008-6 za účelem prevence a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení. Právě tento pokyn nejlépe vystihuje charakteristiku školní šikany: *“Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Nově se může realizovat i prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu. Ta zahrnuje útoky pomocí e-mailů, sms zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví oběti.”*²⁰ Uvedená definice jasně vystihuje, že je šikana opravdu závažný jev, který nabourává prozatím zdravé jádro dětských sociálních skupin. Dítě se poprvé v rámci socializace učí hodnotám společnosti právě ve škole. Rodina rovněž dítě připravuje na život ve společnosti, ale v tomto smyslu si jedinec zvnitřňuje jiné hodnoty.

V řadě škol se učitelé i ředitelé staví k tomuto problému zády a to z různých důvodů. Nechtějí si připustit, že se šikana objevila právě na jejich škole, neboť by to mohlo vést k otázce, kdo a kde pochybil? Vzhledem k tomu, že tento patologický jev se objevuje přímo

¹⁹ ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. 1.vyd. Praha: Grada, 2010. s. 144. ISBN 978-80-247-2992-6

²⁰ Metodický pokyn ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. In: *Systém Aspi*. 2008, 24 246/2008-6.

na půdě školy, je za ně odpovědný učitel, samozřejmě i ředitel školy. Pokračující šikana mimo školu je záležitostí rodičů agresora nebo oběti. Nepřekážení šikany by mohlo vést k zastrašujícím dopadům nejen vůči společnosti, ale především k negativnímu dopadu na psychiku oběti šikany, která by mohla mít následky do konce svého života. Vzhledem k tomu je nutné, aby každý, kdo má nějakým způsobem vliv na dospívající dítě, poznal, že se stalo obětí šikany nebo se samo angažovalo do role agresora, či se připojilo k agresorovi, což ho taktéž negativně ovlivňuje. Znaky šikany by měl rozpoznat v první řadě učitel, neboť je denně v kontaktu se všemi dětmi, vnímá je a probíhá u nich sociální interakce, která by mohla poskytnout náповědu, že je něco někde špatně. Pokud toto učitel zjistí, je nutné, aby informoval ředitele, následně rodiče agresora i oběti. Ovšem při informování rodičů je nutné dát si pozor na používání slovo šikana, *neboť se jedná o termín, která v nás vyvolává negativní pocity*.²¹ Toto může vést k neočekávaným reakcím rodičů.

Do charakteristiky šikany patří i její zrod a vývoj, neboť se jedná o proces, který prochází změnami, jejímž vyvrcholením je osobnostní totalita agresora vůči oběti. Tomuto vrcholu by měl pedagog zabránit. Ovšem dalším úskalím tohoto jevu je jeho odhalení. Mnoho případů bývá pohřbeno pod strachem oběti z dalšího či horšího chování agresora. Zrod šikany bývá ve skupině žáků, ve které se nachází jedinci, jenž svým zjevem nebo chováním nezapadají do standardního vzorce potenciálu celé třídy.²² Vzhledem k tomu byly agresorem vybráni jako vhodní adepti do role oběti. Samozřejmě, že se šikanování neděje pouze mezi jedinci, ale také ve skupinách.

2.2 Druhy šikany objevující se na různých typech škol:

komparace

Na webových stránkách internetu, které zabývají školní šikanou ze všech různých hledisek, zejména pak z hlediska charakteristiky druhu přímé šikany, bylo provedeno sociologické šetření za účelem komparace výskytu druhů šikany, které se v současné době objevují na různých typech škol.

---

²¹ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. Vyd. Praha: Grada, 2009. s. 110. ISBN 978-80-247-2310-5.

²² ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát ve škole dětem pocit bezpečí*. 1. Vyd. Praha: Portál, 1995. s. 39. ISBN 80-7198-049-9

2.2.1 Základní škola

Na základní škole druhého stupně je nejčastější druh šikany zpozorován ve formě fyzického násilí. Odpověď na příčinu této formy násilí můžeme z části nalézt v psychologické oblasti definice šikany, neboť jedním ze znaků šikany je zavinění agresora, který způsobil újmu oběti. Zavinění je úmyslného charakteru, jak již bylo zmíněno v úvodu druhé kapitoly této bakalářské práce. Jedná se tedy o psychologický stav mysli, který není v tomto věku zcela vyvinutý a který se následně se zobrazí v projevu chování. Toto může být důvodem, proč adolescenti většinou volí způsob své agrese v rámci fyzického útoku. Na základě studie a výzkumu, jež v roce 2009 provedla britská instituce Wesley Mission,²³ bylo zjištěno, že na základních školách je převládající individuální projev šikany, kdy je jeden agresor a jedna oběť.²⁴

2.2.2 Střední odborná učiliště

Druh šikany na středních odborných učilištích je velmi obdobná jako na základních školách. Opět je tu souvislost s psychickou složkou osobnosti agresora a jeho intelektuální vybavenost. Vzhledem ke skutečnosti, že studenti respektive učni většinou nedisponují s vysokým koeficientem inteligence, bude jejich počinání téměř totožné se žáky na základních školách. Podotýkám téměř totožné, neboť není možné s jistotou říci, že se na základních školách nenacházejí předčasně či výrazně inteligenčně vyspělí jedinci, kteří by v roli agresora volili jiný způsob agrese než pouze fyzický. Nebo naopak by se mohl vyskytnout na učilišti jedinec, který je taktéž po této stránce vyspělý.

Při procházení webových stránek jsem objevila jednu, která mě značně šokovala. Americká společnost Rockstar Games, která je známá pro výrobu různých počítačových her, uvedla v roce 2006 do volného prodeje hru zvanou „Bully – šikana na střední škole“ již samotný název vypovídá o jejím obsahu. Ale bohužel hlavní hrdina jménem Jimmy Hopkins se nevyznačuje kladnou postavou, která chrání oběti. Jedná se o mladého výtržníka, který byl vyloučen ze všech možných slušných středních škol a v této hře je vydán osudu do rukou

---

²³ Wesley Mission je britská komunita, která se pečuje o sociálně vyloučené osoby, navrácí je zpět do plnohodnotného života. V současné době probíhá program „Mentoring“, který se vyznačuje vztahem založeným na podpoře jedné osoby druhou osobou. Mezi hlavní pilíře patří podpora iniciativy, provádění, nesměrování k osobnímu rozvoji.

²⁴School Bullying. *Bullying Statistics* [online]. 2009 [cit. 2012-03-12]. Dostupné z: <http://www.bullyingstatistics.org/content/school-bullying.html>

nápravného internátního ústavu s názvem Bullworth Academy. Jedinec, který se vžije do role Jimmyho, může fyzicky napadat ostatní bez zjevného důvodu, může je rovněž verbálně urážet. Jimmy se ovšem také může ocitnout v roli oběti a záleží na něm, jak na agresory zareaguje. Tato fiktivní šikana byla zasazena do oblasti středních škol. Tedy i z uvažování autorů hry je patrné, že pro přítomnost brutálnějšího násilí zvolili právě tyto studenty. Pro tento případ raději nápravný internát.²⁵ V současné době je tedy přístupná hra, ve které je možné jakkoliv ubližovat druhým bez zjevného důvodu, což poukazuje na omezenou mentalitu jedinců, kteří uvedenou hru hrají i těch, kteří ji vymysleli.

2.2.3 Gymnázium

Na gymnáziích se v poslední době vyskytuje spíše druh šikany v podobě psychického týrání osoby v rámci třídy nikoli celé budovy školy. Agresori si vybírají svoje oběti spíše v rámci své třídy, než z nižších či vyšších ročníků. V porovnání s výběrem oběti na základní škole je toto opačné, neboť zde se škála výběru možné oběti výrazně zvyšuje. Obětí může být v postatě každý žák hlavně ti z nižších ročníků, především z prvního stupně. Na gymnázium je volba způsobu násilí rafinovanější, kdy je tato důsledněji promyšlena, aby nedošlo k prozrazení. Vzhledem k tomu je zde šikana více skryta.

2.2.4 Vysoká škola

Vysoké školy se od všech předchozích uvedených školních institucí odlišuje hlavně tím, že se zde nevytváří takové podmínky k tomu, aby došlo k šikaně. Studenti se zprvu navzájem neznají a je možné, že někteří se navzájem nepoznají nikdy. Obzvlášť u dálkového studia jsou seznámení mezi studenty nízkého počtu. Jména studentů byla v předchozích školních institucích kantorem vyslovována, neboť kantor znal. Ovšem na vysoké škole jsou jména nahrazena identifikačními čísly, která o studentovi pedagogovi ani ostatním studentům nic neprozradí. Klasická třída, ve které sedí 30 žáků, je nahrazena posluchárnou, která je několikrát větších rozměrů. Je mnohem pravděpodobnější, že k šikaně dojde na místě, které je menší, je v něm méně lidí, kteří mají možnost lépe se poznat. Na vysoké škole si člověk při poznávání svého možného spřízněného „identifikačního čísla“ tedy spolužáka se jménem, následně vytvoří skupinku spolužáků. S těmito sdílí svoje pocity a spolupracuje s nimi.

---

²⁵ Bully – Šikana na střední škole. [Http://bonusweb.idnes.cz](http://bonusweb.idnes.cz) [online]. 2006 [cit. 2012-04-15]. Dostupné z: http://bonusweb.idnes.cz/bully-8211-sikana-na-stredni-skole-dn9-/Clanek.aspx?c=A060817_ps2bullyp_bw

Většinou ale k tomuto dojde mezi lidmi, kteří mezi sebou nespátřují značný rozdíl v povaze či v jiném kritériu osobnosti. Zde jsem uvedla další důvod, proč by zde nemuselo dojít k šikaně. Napsala jsem, že „nemuselo“. Tímto jsem chtěla naznačit, že šikana ani zde není rozhodně vyloučena. V případě, že by se zde vyskytla, byla by pravděpodobně méně osobní a spíše by probíhala prostřednictvím sociální sítě.

3 Osobnostní charakteristika agresora a oběti

Renomovaní odborníci často zastávají názor, že agresori, kteří krutě šikanují své bližní, jsou agresivními psychopaty. Na druhou stranu jejich oběti jsou taktéž považovány za psychopaty, nikoliv však za agresivní, ale astenické.²⁶ Tímto názorem bychom ovšem museli zastávat obecné tvrzení, že všichni, co se chovají někdy patologicky, jsou psychicky nemocní lidé, které je nutné léčit. Tedy aplikace poznatků z psychopatologie by byla prosazována i na jinak duševně zdravém jedinci. Samozřejmě, že v některých případech je léčba nutnou formou k napravení psychické složky osobnosti agresora nebo jeho oběti. Ale ve většině případů se šikanující jedinci zásadně neliší od ostatních, alespoň na úrovni psychiatrických diagnóz. Nejedná se tedy o kruté sadisty, ale o extrémně egoistické a egocentrické osoby, které nadměrně nechají projevit agresi do svého chování.

Agrese a krutost je geneticky zakódovaná v každém člověku. Jejím vývojem dochází k bujení a následnému projevu. Nejde tedy o problém psychopatologie, ale o problém duchovního rozměru člověka a jeho morálky. V tomto ohledu je možná tento fakt více přijatelný, neboť porucha osobnosti je těžce léčitelná a často nevratná.²⁷

Osobnostní charakteristika agresora a oběti bývá v odborné literatuře vymezena tím způsobem, že jsou agresorovi a oběti přisuzovány jejich konkrétní vlastnosti, které byly zjištěny na základě dlouholetých studií. Tyto vlastnosti, tvořící základ osobnosti agresora nebo oběti, budou podrobněji rozvedeny v dalších podkapitolách. Chtěla bych ovšem poukázat na skutečnost, že se role účastníků šikany mohou změnit. Jak je možné, že osoba mající vlastnosti oběti se najednou přeorientuje a převezme vlastnosti jeho tyrana? Taková reakce může mít nejrůznější příčiny. Po překonání úzkosti související s agresí si oběť k agresorovi vytvoří kladný vztah, ztotožní se s ním. Může to dospět tak daleko, že oběť začne jednat stejně jako agresor, a

---

²⁶ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. 2. Vyd. Praha: Portál, 2005. s. 72. ISBN 80-7367-014-3

²⁷ JOHNSON, Stephen M. *Charakterová proměna člověka*. 1. Vyd. Brno: Computer Press, 2006. s. 231. ISBN 80-251-0923-2

to i dlouho po agresi – je to jako vyústění dlouhého podzemního tunelu. Jedná se o fázi obranného mechanismu, kterou si oběť osvojila.

Tento jev poprvé popsal americký psychiatr, který ho podle jedné zvláštní události pojmenoval „stockholmský syndrom“. V roce 1973 došlo ve Švédsku k přepadení stockholmské banky. Zločinci si jako rukojmí vzali její klienty. Při několikanásobném nuceném soužití spolu rukojmí a zločinci navázali rozhovor, ve kterém zločinci vysvětlili svým zajatcům pohnutky loupežného přepadení. Rukojmí si vyhodnotili odůvodnění zločinců tak, že se s jejich pohnutkami v podstatě ztotožnily. Ve chvíli policejního útoku vyšli z banky jako první, aby zlodějům posloužili jako ochranný štít. Završením celé kauzy byla skutečnost, že oběti v následném policejním vyšetřování odmítly proti zločincům vypovídat a následně u soudu svědčit. Také je navštěvovaly ve vězení. Jedna z bývalých obětí se nakonec za svého únosce provdala.²⁸ Z uvedeného příběhu je patrné, že přehnané ztotožnění oběti s agresorem se může proměnit v sympatii či lásku.

3.1 Osobnost agresora

Tato kapitola je věnována přímé charakteristice osobnosti, která v sobě nese známky agrese, krutosti a nevyrovnanosti v oblasti duševní. Chci upozornit, že tímto pojmem – nevyrovnaností – nemám na mysli psychopatologicky nemocného jedince. Duševně nevyrovnaný může být i člověk jinak psychicky zdravý.

Agresor zpravidla ochraňuje své sebe pojetí pomocí racionalizace a projekce, dále se projevuje sobeckou a sebestřednou orientací. Jedná se o silnou osobnost reagující až extrémně ve stresových situacích, umí skrývat strach a je fyzicky disponovaný. Má velikou touhu po moci, pružné mravní mantinely, trpí absencí svědomí. Lidé jsou pro něj materiálem k využití. Jeho důvody k šikanování druhých jsou zejména potřeba rozpustit svůj strach v strachu druhého, vytvoření falešného pocitu bezpečí.²⁹ Agresor není schopen empatie, jeho duchovní vývoj ustrnul na kojenecké úrovni. Dochází k uvolnění špatných sklonů a průchodu touhy po

---

²⁸ BOURCET, Stéphané, GRAVILLONOVÁ Isabelle. *Šikana ve škole, na ulici, doma*. 1. Vyd. Praha: Albatros, 2006. s. 71. ISBN 80-00-01552-8

²⁹ PHILLIPS, Rick, John LINNEY a Chris PACK. *Safe School Ambassadors: Harnessing Student Power to Stop Bullying and Violence*. 1. vyd. San Francisco: Jossey Bass, 2008. s. 32. ISBN 978-0-470-19742-4.

senzaci a utrpení. Podle knihy R.C. Mishry agresor nijak zvlášť nerozlišuje generové rozdíly mezi svými oběťmi. Chlapci bývají šikanováni stejně často jako děvčata.³⁰

Agresor, ten, kdo se aktivně zúčastní šikany, zvláště ten, který ji začíná a vede (iniciátor), skutečně může mít určité typické vlastnosti. Jejich znalost pomůže odhadnout, kdo je agresorem ve skupině, kde k šikaně dochází, případně kdo by se jím mohl stát, a je tedy z toho hlediska „rizikový“, i když se zatím šikana ve skupině neobjevila. Ovšem existuje mnoho výjimek a platí, že zdání často klame. P. Říčan uvádí několik vlastností typických pro osobnost agresora³¹:

- **Tělesná zdatnost, obratnost** – Na druhou stranu šikanu dokáže někdy perfektně vymyslet a zorganizovat i jedinec malý a slabý. Nepotřebuje se dokonce oběti ani dotknout ani na ni promluvit. Inteligence spojená s bezohledností a krutostí může vyvážit nedostatek tělesné síly
- Ve tváři agresora, resp. v jeho **mimice a fyziognomii**³² můžeme často „číst“ určitou hrubost. Ale na druhou stranu není výjimkou, že zlo skrývá pod andělskou tvář. Toto bývá horší alternativa, neboť taková osoba dokáže manipulovat a zneužívat druhé
- **Vznětlivost, impulzivnost, horkokrevný temperament** – Agresor se většinou špatně kontroluje a dostává se do konfliktů, rvaček. Ale ne každý rváč šikanuje (viz kapitola 1.2. Vzájemná iniciativa zúčastněných k užití násilí)
- **Slabší prospěch ve škole**
- **Zakrnělé svědomí** – Agresor jedná pouze ve svém zájmu, ze svých následků jednání necítí žádnou vinu, i když způsobil bolest druhé osobě. Je možné, že svoje činy neodsuzuje z důvodu, že nedozírá jejich závažnosti v rámci obecného myšlení společnosti. Na druhou je pravděpodobné, že si agresor velmi dobře uvědomuje, co společnost chápe jako provinění a tedy i fakt, že koná něco špatného, co se nesmí. Agresor může dostat strach, že bude odhalen, ale tento vnitřní pocit se zdaleka v tomto případě neblíží významu svědomí.

---

³⁰ MISHRA, R.c. *Classroom Behaviour*. New Delhi: APH Publishing Corporation, 2007. s. 133. ISBN 81-313-0177-X.

³¹ ŘÍČAN, P., Janošová, P. *Jak na šikanu*. 1.vyd. Praha: Grada, 2010. s. 53 až 56. ISBN 978-80-247-2992-6

³² Fyziognomie. *Wikipedia* [online]. 2011 [cit. 2012-04-15]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Fyziognomie> „nevědecká nauka, podle níž lze na základě vzhledu, zvláště obličejové rozpoznat jeho povahu a vlohy“

- **Neoblíbenost** – v tomto ohledu je agresorem vzbuzován spíše strach než sympatie, ovšem i v tomto bodu charakteristiky osobnosti iniciátora šikany je možné vybočení a to ve formě statusu oblíbeného žáka, který vždy dobře vychází s učiteli.
- **Dominantní, panovačný manipulátor** – Agresor bývá arogantní, získává obdiv na základě jeho suverenity, kterou si k sobě připoutá přívržence. Tito mu pak mohou při šikaně asistovat často spíše ze strachu než z porozumění jeho šikanózního jednání
- **Krutost, zlomyslnost, škodolibost** - Ublížovat druhým je pro agresora pocitem uspokojenosti. Často se o něm obecně ve společnosti hovoří, že je sadistka. Ovšem ne smyslu sexuálního sadismu.
- **Absence schopnosti empatie, vcítění se do druhého** – Agresor plně nechápe sám sebe a nevyzná se ve svých pocitech, chybí mu umění nebo motivace porozumět druhým a vcítit se do prožívání jejich osobnosti. Dle názoru Pletzera *je míra empatie odvozena na základě rozsahu emoční inteligence jedince.*³³

Výše uvedené body uvádí charakteristiku agresora na základě jeho typických vlastností, které ho mohou označit za možného agresora ještě předtím než, než se jím stane, případně jím už je. Ale jak tyto vlastnosti agresor získal? Co z něho udělalo takového člověka? Michal Kolář ve své knize *Bolest šikanování* uvádí, že předpoklady šikanování máme v sobě od narození. *Každý člověk se rodí jako sebestředná bytost*³⁴. Do jisté míry s tímto názorem souhlasím. Avšak musím podotknout, že nejen geny, které dědíme od našich předků, ale také vliv okolí a výchovy je důležitým faktorem pro utvoření osobnosti jedince.

Dle názoru Zdeňka Martínka v jeho knize *Agresivita a kriminalita školní mládeže je základní příčina vždy v rodině, neboť se za své praxe nesetkal s případem, kdy by v rodinné atmosféře u agresora bylo naprosto vše v pořádku.*³⁵ Tento názor hoden k uznání. I kdyby dítě mělo nadměrné předpoklady k agresivitě, ale jeho výchova by tyto předpoklady nerozvíjela, ba naopak potlačovala, je docela možné, že by toto dítě nešikanovalo.

---

³³ PLETZER, Marc. *Emoční inteligence*. 1. Vyd. Praha: Grada. 2009. s. 159. ISBN 978-80-247-3057-8

³⁴ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. 2.vyd. Praha: Portál, 2005. s. 72 až 73. ISBN 80-7367-014-3

³⁵ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. Vyd. Praha: Grada. 2009. s. 136. ISBN 978-80-247-2310-5

Osobnost agresora může být rozdělena dle typologie na iniciátory šikany:

- **1. typ – hrubý, primitivní, impulzivní, se silným energetickým přetlakem, kázeňskými problémy, narušeným vztahem k autoritě, šikanuje masivně, tvrdě, nelítostně**³⁶ V jeho rodině a často vůči jemu samotnému vyskytuje sociálně patologické chování rodičů, které je až agresivní a brutální.
- **2. typ – velmi slušný, kultivovaný, narcisticky šlechtěný, zvýšeně úzkostný, jeho projev násilí a mučení je cílený a rafinovaný**³⁷ Tento typ agresora se snaží o naprosté skrytí svého krutého počínání. Vzhledem k tomu volí takové místo a čas, aby případná přítomnost svědka byla co nejnepravděpodobnější.
- **3. Typ – „Srandista“, optimistický, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, vlivný, šikanuje pro pobavení sebe i ostatních, patrná snaha vypíchnout „humorné“ a „zábavné“ stránky**³⁸

3.2 Osobnost oběti

Často je prezentován názor, že oběťmi se stávají pouze lidé slabí či nějak handicapovaní³⁹. Ale tento není založen na pravdě, neboť typický profil oběti neexistuje. Agresor si vyhlédne svoji oběť na základě její odlišnosti od většiny osob, se kterými pravidelně ve škole přichází do styku. A hlavně v ní spatřuje onu zranitelnou duši, jež výslovně žádá, aby byla ponižována. Agresor se chopí příležitosti okamžitě, pokud mu oběť poskytne k tomuto možnost. Oběť nemusela být v tomto případě agresorem předem vybrána. Zkrátka se sama v nějaké situaci ukázala agresorovi jako slabý a zranitelný jedinec.

Děti, které bývají šikanovány, se nějakým způsobem odlišují od ostatních. *Mohou to být děti s nějakým druhem postižení, neobratné děti, děti s nadváhou, děti nehezské, plaché, drobné, brýlaté, děti, které se neumějí zapojit do kolektivu. Může to být ale i přemýšlivé dítě, které*

---

³⁶ Agrese a šikana - Osobnost agresora. *Prevence-praha* [online]. 2012 [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/agrese-a-sikana?start=3>

³⁷ Agrese a šikana - Osobnost agresora. *Prevence-praha* [online]. 2012 [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/agrese-a-sikana?start=3>

³⁸ Agrese a šikana - Osobnost agresora. *Prevence-praha* [online]. 2012 [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/agrese-a-sikana?start=33>

³⁹ SVOBODOVÁ, Lenka. *Nenechte se šikanovat kolegou: mobbing – skrytá hrozba*. 1. Vyd. Praha: Grada, 2008. s. 56. ISBN 978-80-247-2474-4

*zajímá školní výuka a je ve skupině dětí, které o školu vůbec nestojí. Nebo dítě odmítající kouření ve skupině kouřících dětí.*⁴⁰ Může nastat i taková situace, kdy se jedinec do role oběti dostane jen kvůli tomu, že je agresorovi zkrátka nesympatický, přičemž má agresor dojem, že by u něj mohlo být jeho šikanující jednání úspěšné.

Dalo by se říci, že bez oběti není agresora. V tuto chvíli vyvstává otázka, zda oběť svými vlastnostmi jako první bezděčně podá podnět k tomu, aby byla šikanována, nebo si agresor vyhlédne kohokoliv bez ohledu na nějakou odlišnost? Pokud se v dané společnosti nebude nacházet osoba, která by z ní nějak vybočovala nebo nějakým způsobem vyprovokovala potencionálního agresora, zrodí se zde šikana? Tímto určitě nechci naznačovat, že by si jedinci svoji roli oběti způsobili sami svým potenciálem, ale dle mého názoru tomu tak částečně je. V případě, že se oběť šikany vzbouří hned na počátku konfliktu, kdy agresorovi dokáže, že u něj nemá šanci, k dalšímu rozvoji šikany nemusí dojít. Ale oběť se z hlediska definice šikany vyznačuje charakteristikou, že se vůči šikanóznímu jednání agresora nemůže nebo nedovede bránit. Problém šikany jako takové není v obětech. Patologicky se zde projevují agresori.

V roce 2003 byl publikován Sborník příspěvků z 11. Konference ČPdS, který uvádí mimo jiné výsledky z výzkumu zaměřeného na výskyt a četnost šikany na školách a zároveň také na oblíbenost šikanujících a šikanovaných. Bylo zjištěno, že *šikanovaní mají nesrovnatelně méně kamarádů, než mají běžně ostatní spolužáci, ale méně kamarádu mají i agresori. Obdobně se projevil vysoce signifikantní rozdíl v otázce oblíbenosti. Šikanovaní mají markantně větší pocit neoblíbenosti mezi ostatními spolužáky.*⁴¹ Toto tvrzení je odůvodněno tím, že obětem je nějakým způsobem ubližováno. Ostatní spolužáci o tomto vědí, ale neudělají nic pro to, aby k tomuto nedocházelo. Naopak spíše tiše přihlížejí nebo ignorují fakt, že je někdo v jejich společnosti šikanován. Oběť tuto skutečnost vycítí a nabude dojem, že všichni kolem ní jsou proti její osobě, a ona se tímto stane bezbrannou loutkou agresora. V případě, že by v této sociální skupině byla osoba, která by se hned z počátku za šikanovaného postavila a uspěla by, oběť by ucítila oporu a nemuselo by k následnému rozvinutí šikany dojít. Ovšem toto jsou pouze hypotézy, neboť závisí především na odolnosti oběti.

---

⁴⁰ BENÍŠKOVÁ, Tereza. *První třídou bez pláče*. 1. Vyd. Praha: Grada, 2007. s. 154. ISBN 978-80-247-1906-1

⁴¹ KRAUS, B., VACEK, P., JURÁČKOVÁ I. *Klima současné české školy: Sborník příspěvků z 11. Konference ČPdS: 14.-15. ledna 2003 Olomouc*. 1. Vyd. Brno: Konvoj, 2003. s. 261. ISBN 80-7203-064-5

*Odolnost je vlastnost osobnosti, která určuje, do jaké míry je jedinec schopen se bránit, vzdorovat a v náročné situaci vydržet. Závisí na sebedůvěře a sebevědomí člověka a také na jeho schopnosti řešit problémy a zvládat stres.*⁴² V případě, že je na jedince vyvíjen dlouhodobý tlak, který vzrůstá, je odolnost osobnosti postupně degradována až na samotné dno, kdy oběť psychickému teroru podlehne. V těchto případech většinou oběť volí takový způsob úniku, ze kterého není cesta zpět – sebevraždu. Lidský organismus není stroj, který se dá opravit do původního stavu. Je to složitý komplexní mechanismus živého charakteru, ve kterém zůstávají negativní i pozitivní prožitky. Oběť musí čelit převaze těchto negativních faktorů, neboť ovlivňují její psychiku. V případě, že jim podlehne, může se pokusit o sebevraždu.

Proč vlastně oběť přijme svoji roli? Nechá si ubližovat od druhého a nebrání se. V metodickém pokynu MŠMT je daná charakteristika oběti, kde je uvedeno, že se nedokáže nebo nedovede bránit. Ale z jakých důvodů? V čem spočívá ten fakt, že se nelze bránit? Záleží na mnoha faktorech. Jedním z nich je rodinná výchova. *Dítě, které jeho rodiče příliš hýčkají a nadměrně ochraňují, není v případě problému schopné aktivně události ovlivnit a samo najít řešení.*⁴³ Neví, jak na konflikt reagovat, jak se bránit. V opačném případě jsou rodiče vůči svému dítěti citově chladní. Neprojevuji zájem a láskyplný cit, což vede k citové deprivaci dítěte. Děti, které postrádají tento důležitý prvek v rámci sociálního učení, *si o sobě vytvářejí výrazně podhodnocenou představu – nejsou dobré k ničemu, ani k tomu, aby je měl někdo rád. Rovněž si neosvojí pocit vnitřního bezpečí, protože je nikdo nikdy nepodpořil v tom, aby se naučily cítit silné.* Jsou zvyklé se podřizovat druhým s vědomím, že tak to má být, že toto je jejich úděl.

Člověk se může a nemusí vyznačovat typickými vlastnostmi oběti, ale i jedinec bez těchto dispozic se může stát obětí. Při prvním kontaktu s agresorem nejvíce záleží na jejich vzájemné interakci. V případě, že agresor ucítí možnost úspěchu, je oběť vybrána. Ve velké míře je tedy skutečně důležité, aby všechny děti, které mají sklon stát se něčí obětí, se učili vzdorovat, nevzdávat se a vážit si sebe sama.

---

⁴² SVOBODOVÁ, Lenka. *Nenechte se šikanovat kolegou: mobbing – skrytá hrozba*. 1. Vyd. Praha: Grada, 2008. s. 61. ISBN 978-80-247-2474-4

⁴³ BOURCET, Stéphané, GRAVILLONOVÁ Isabelle. *Šikana ve škole, na ulici, doma*. 1. Vyd. Praha: Albatros, 2006, s. 23. ISBN 80-00-01552-8

4 Školní šikana v oblasti trestního práva

Právní řešení šikany je velice problematické. Právní nástroje na potrestání agresora se liší podle situací, ve kterých se oběť nachází.⁴⁴ Ve většině případů školní šikany je její závažnost lehkého charakteru. To znamená, že agresor volí takový způsob jednání, který není natolik nebezpečný pro oběť nebo netuší, že jeho počínání je v rozporu natolik s mravními hodnotami, že páchá skutečně trestuhodné skutky. V této formě šikany jsou k řešení celé situace plně kompetentní pracovníci školy. Sami zahájí vyšetřování, na jehož základě rozhodnou o dalších opatřeních a také o trestu pro agresora ve formě výchovného opatření. Dle čl. 5 školského zákona je možno agresorovi uložit napomenutí, důtku třídního učitele nebo ředitele školy, podmínění či nepodmíněné vyloučení ze školy pro závažné provinění proti školnímu řádu (to však platí pouze u studentů středních škol, dle §20 školského zákona nelze vyloučit žáka, který neukončil povinnou školní docházku), o vyloučení rozhodne ředitel školy, nejpozději do dvou měsíců, co se o provinění dozvěděl, nejdéle však do jednoho roku, kdy k provinění došlo.⁴⁵ Agresorovi je také možné uložit sníženou známku z chování, převést ho do jiné třídy nebo dát doporučení rodičům obětí i agresorů návštěvy v ambulantním oddělení střediska výchovné péče pro děti a mládež (dále SVP) nebo v nestátních organizacích majících obdobnou náplň činnosti jako SVP.⁴⁶

V případě, že pracovníci řádně nevyšetří šikanu, o které se dozvěděli, a tímto ohrozí oběť dalším fyzickým či psychickým napadáním ze strany agresora, je možné podat stížnost zřizovateli školy nebo dále na českou školní inspekci. Tato instituce následně prověří okolnosti výskytu šikany na dané škole, kdy výsledek šetření předá k dalšímu řízení zřizovateli školy.⁴⁷

---

⁴⁴ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. Vyd. Praha: Grada, 2009. s. 142. ISBN 978-80—247-2310-5

⁴⁵ Výchovná opatření vůči agresorovi dle školních předpisů. *Šikana* [online]. 2003 [cit. 2012-04-15]. Dostupné z: http://www.sikana.cz/sikana_prav_rozb.html#vychovnaopatre

⁴⁶ Výchovná opatření vůči agresorovi dle školních předpisů. *Šikana* [online]. 2003 [cit. 2012-04-15]. Dostupné z: http://www.sikana.cz/sikana_prav_rozb.html#vychovnaopatre

⁴⁷ Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon, ve znění pozdějších předpisů

V současné době roste agresivita dětí ve školách. Příčinu bych hledala v přístupnosti dětí k médiím, ve kterých je nadměrný výskyt násilí. Dalším aspektem jsou videohry, které mají stále lepší grafické rozlišení a tím uvádí dítě do stavu, kdy si může myslet, že to je realita. Také společnost se mění, přičemž začíná směřovat opět k násilí. Vzhledem k těmto aspektům současné doby se děti nebojí prosazovat násilím a páchají tak závažnější formy šikany, kdy v jejich jednání je spatřován přestupek nebo dokonce trestný čin. Pro posouzení šikanózního jednání, které je zároveň protiprávní, je důležitým faktorem závažnost způsobeného následku a také další okolnosti, na jejichž základě se toto jednání kvalifikuje jako přestupek nebo trestný čin. Pro odlišení přestupkového jednání od trestného činu stručně definuji přestupek a jeho následky zvané sankce.

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů označuje přestupek jako *”zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno v zákoně o přestupcích nebo jiném zákoně, nejde-li o jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních předpisů anebo o trestný čin.”*⁴⁸ V případě, že se agresor dopustí přestupku v souvislosti s šikanou a dovršil věku 15 let, přičemž nepřekročil hranici 18 let věku, je možné ho za tento skutek potrestat nejen výchovným opatření školy, ale také sankcí příslušného správního orgánu. Podle § 11 zákona č. 200/1990 Sb. lze uložit tyto sankce⁴⁹:

- Napomenutí
- Pokuta
- Zákaz činnosti
- Propadnutí věci

*Při posuzování přestupku mladistvého pachatele se přihlíží ke zvláštní péči, kterou společnost věnuje mládeži. Horní hranice pokuty se u mladistvých snižuje na polovinu, přičemž však nesní být vyšší než 2000Kč. V blokovém řízení nelze uložit mladistvému pokutu vyšší než 500Kč*⁵⁰

---

⁴⁸ § 2 odst. 1 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁹ § 11 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁰ §19 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

Šikanování je v řadě případů trestnou činností. Ovšem její odhalení a následné oznámení orgánům činným v trestním řízení (dále jen OČTŘ) je velmi nízkého počtu. Důvodem může být samotný pedagogický sbor, který vědomě nebo nevědomě přehlíží znaky šikany. „ *Učitel nejednou usnadní nastartování a přispěje k prohlubování šikany tím, že kritizuje – třeba i zcela oprávněně – ostrakizovaného žáka.*“⁵¹ Dalším důvodem bývá u učitele pocit, že selhal. Vzhledem k tomu raději popírá přítomnost šikany v jeho přítomnosti. U některých případů lehké šikany by se tento postoj dal tolerovat, ale u jednání mající charakter trestného činu nikoli. Za těchto okolností se pedagog může vystavit trestnímu stíhání z trestného činu neoznámení trestného činu podle § 368 zákona č. 40/2009 Sb.

Trestným činem se rozumí „*protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.*“⁵² Tedy za předpokladu, že osoba naplní znaky trestného činu, zahájí se stíhání, kdy na základě zjištění dalších skutečností mohou OČTŘ dospět k výsledku, že společenská škodlivost daného skutku není charakteristická pro konkrétní trestný čin. Trestné činy dle trestního zákona č. 40/2009 Sb. Rozlišují na přečiny a zločiny. „*Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny; zvláště závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.*“⁵³ Studenti nad 18 let, kteří se mohou svým šikanózním jednáním dopouštět trestných činů. Studenti ve věku 15 až 18 let se mohou dopustit trestného činu, který se v jejich případě nazývá provinění.⁵⁴ U nezletilých žáků se jedná o čin jinak trestný.⁵⁵

Odpovědnost za šikanování ovšem nese především agresor. Za předpokladu, že jeho jednání ponese znaky trestného činu, bude tento vyšetřován orgány činnými v trestním řízení. Za těchto okolností je nutno rozlišit, zda v době šikanování útočící agresor dosáhl věku 15 let či 18 let nebo zda je jeho věk pod hranicí trestné odpovědnosti za jinak trestný čin. Studenti, kteří

---

⁵¹ ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P. Jak na šikanu. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. s. 65. ISBN 978-80-247-2992-6

⁵² §13 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁵³ §14 odst. 2, 3 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁴ §6 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých předpisů

⁵⁵ §2 odst. 2 písm. a) zákona č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých předpisů

dosáhli věku 18 let, jsou posuzováni bez jakýchkoli výjimek dle trestního zákona. *Mladiství, tedy osoby ve věku 15 až 18 let, je již také dána odpovědnost dle trestního zákona, avšak s některými omezeními, z nichž asi nejpodstatnější je omezený výčet trestních opatření a snížení sazeb některých trestních opatření na polovinu oproti trestům ukládaným dospělých pachatelům.*⁵⁶ Orgány činné v trestním řízení se zabývají i pachateli, kteří v době spáchání činu jinak trestného nedosáhli věku 15 let a nejdou tedy za své jednání odpovědní. I přesto jim může být soudem uděleno výchovné opatření.

Trestnou činnost dětí a mládeže upravuje zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (dále jen ZSM). Pouze v případech, že ZSM neobsahuje zvláštní úpravu, použije se subsidiárně trestní řád.

4.1 Šikanózní jednání naplňující skutkovou podstatu trestného činu

Na základě čtvercového schématu, který stanovuje znaky skutkové podstaty trestného činu, je možné definovat i jednání, které je označeno za šikanu. Tedy některé projevy šikany mohou být i trestným činem. V případě, že dojde k tomuto závažnému skutku, je nutné oznámit celou věc na PČR. Alarmující je ovšem skutečnost, že šikana bývá ve velké míře skrytá, takže veškerou trestnou činnost spáchanou v přímé souvislosti s ní nelze policií evidovat, natož trestně stíhat pachatele, neboť jedná většinou o osoby, které nejsou trestně odpovědné.

V rámci této bakalářské práce bylo provedeno sociologické šetření na jednotlivých, obvodních oddělení policie České republiky na území města Brna za účelem zjištění počtu oznámených trestných činů, kterých se dopustili dětští agresoři šikany. (viz kapitola 4.2) Rovněž bylo zjištěna konkrétní šikanózní jednání naplňující skutkovou podstatu trestného činu, které budou v této kapitole rozebrány dle čtvercového schématu. Z těchto uvedeno pět reálných případů, které byly oznámeny na PČR. Jména zúčastněných jsou vzhledem k ochraně osobních údajů pozměněna, čas a místo události nejsou uvedeny, věcná a místní příslušnost obvodních oddělení nejsou rovněž zveřejněna.

---

⁵⁶ Šikana ve škole a trestní právo. *Trestni-řízení* [online]. 2012 [cit. 2012-03-15]. Dostupné z: <http://www.trestni-řízení.com/dokumenty/sikana-ve-skole-a-trestni-pravo>

Příběh 1. – Šikana kvůli chlapci

Čtrnáctiletá Eva se svoji matkou přistěhovala do města Brna, kde začala navštěvovat základní školu kousek od místa jejího bydliště. Eva měla psa, kterého chodila venčit podél řeky kousek od domu. Na jedné z procházek se seznámila s Davidem, který byl o dva roky starší a také navštěvoval základní školu, do které teď chodí ona. Eva a David se stýkali stále častěji na procházkách se svými psy. Jednoho dne potkali 3 dívky, které Davida znaly, neboť ho pozdravily. Eva z nich měla pocit divný pocit, ale nevěnovala tomu pozornost. Asi za tři týdny, je uviděla ve škole. Jedna z uvedených dívek jménem Nikola ve věku 14 let, přišla o přestávce za Evou a zeptala se jí, co má s Davidem? Eva odpověděla, že nic, že s ním pouze venčí psy. Nikola jí následně začala verbálně napadat a vyhrožovat, ať se od Davida drží dál a pak se svými dvěma kamarádkami odešla. Eva dostala trochu strach. Byla ve škole nová a ve městě Brně také. Ještě si neudělala žádné kamarády. Poznala pouze Davida, kterým byl teď jejím jediným kamarádem, a proto se nedokázala s Davidem již nevidět. Pokračovala s procházkami a venčením psa společně s Davidem. Když je Nikola a její dvě kamarádky znovu potkávaly venku při venčení, začali sedávat před jejím domem a křičeli na ni, že si ji ve škole podají. Následující dny ve škole začaly být pro Evu čím dál více nesnesitelné. Nikola ji neustále vyhrožovala, že ji zabije, pokud se bude stále stýkat s Davidem. Jednoho dne šla Eva na toaletu, byla tam sama. Následně přišla Nikola s kamarádkami. Tyto hlídaly u vchodu na toalety. Nikola řekla Evě, že si toto způsobila sama a uhodila ji otevřenou dlaní do obličeje. Eva byla překvapená a nebyla schopna se bránit, kdy ležela na zemi v rohu. Nikola byl čím dál více agresivnější a začala Evu kopat do oblasti břicha. Eva se začala bránit, kdy chtěla vstát. Nikola ji ale nenechala a silně do Evy strčila. Eva spadla na podlahu, přičemž si zlomila ruku. Následně Nikola řekla, že toto není všechno a že o Davida už vůbec nejde. Její dvě kamarádky jen události přihlížely, nijak se nezapojovaly. Evě byla způsobena újma, kdy měla ruku v sádře po dobu 2 týdnů. Rovněž ji matka domluvila konzultace s psychologem, neboť od té doby již nechtěla chodit do stejné školy jako Nikola.

Výše uvedený skutek byl oznámen matkou poškozené na Policii České republiky, který byl následně kvalifikován jako trestný čin **ubližení na zdraví dle § 146 odst. 1, 2 písm. b) zákona č. 40/2009 Sb.**⁵⁷ Vzhledem ke skutečnosti, že podezřelá osoba nedovršila v době

---

⁵⁷ § 146 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb. „Kdo jinému úmyslně ublíží na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.“ „Uvedené jednání spáchá na osobě mladší 15 let.“

spáchání skutku věku 15 let, je tento posuzován dle § 2 odst. 1 písm. b) zákona. 218/2003 Sb. jako čin jinak trestný.⁵⁸

Pro stanovenou kvalifikaci šikanózního jednání naplňující skutkovou podstatu trestného činu uvedu detailnější rozbor na základě čtvercového schématu:

Objekt: Zdraví

Objektivní stránka: Nikola kopala Evu do břicha. Následně do ní silně strčila, načež Eva spadla na podlahu a zlomila si ruku.

Subjekt: Nikola, věk 14 let, není trestně odpovědná

Subjektivní stránka: úmyslné zavinění, kdy Nikola chtěla Evě ublížit, což i následně doznala

Po prošetření celé události bylo zjištěno, že pod. Nikola, která se provinila uvedených skutkem, nedovršila v době jeho spáchání věku 15 let.

Vzhledem k této skutečnosti byla věc dle § 159a odstavce 2 trestního řádu z. č. 141/1961 Sb. ve spojení s ustanovením § 11 odst. 1 písm. d) trestního řádu odložena, neboť se jednalo o osobu, která pro nedostatek věku není trestně odpovědná.⁵⁹

Příběh 2. - Šikana na veřejnosti

Dva nezletilí chlapci Adam a Jakub ve věku 12 let v prostorách šatny základní školy fyzicky napadli několik svých spolužáků ve stejném věku, kdy jeden udeřil svého spolužáka otevřenou dlaní do obličeje a druhý chytil dalšího spolužáka pod krkem a škrtil jej, následně uhodil jeho hlavou třikrát o zeď. Následně na stejném místě verbálně napadli nezletilou⁶⁰ spolužačku, kdy na ni křičeli, že ji “ojebou, že jí ho strčí do pusy“ apod. Dále jeden z chlapců kopl spolužáka nohou do hrudníku, čímž mu vyrazil dech. Újma na zdraví nebyla způsobena.

---

⁵⁸ § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 40/2009 Sb.

⁵⁹ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁰ Nezletilost je v tom smyslu posuzována z hlediska trestního práva nikoli práva občanského.

Jeden z napadených žáků oznámil celou událost své třídní učitelce, která toto následně oznámila na PČR. Po prošetření byla věc kvalifikována jako trestný čin **výtržnictví dle § 358 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb.**⁶¹ Vzhledem ke skutečnosti, že podezřelé osoby nedovršily v době spáchání skutku věku 15 let, je tento posuzován dle § 2 odst. 1 písm. b) zákona. 218/2003 Sb. jako čin jinak trestný.⁶²

Pro stanovenou kvalifikaci šikanózního jednání naplňující skutkovou podstatu trestného činu uvedu detailnější rozbor na základě čtvercového schématu:

Objekt: veřejný zájem

Objektivní stránka: žáci fyzicky napadli své spolužáky v prostorách školy před více dětmi (tedy na veřejnosti)

Subjekt: Adam a Jakub, věk 12 let

Subjektivní stránka: úmyslné zavinění, Adam a Jakub úmyslně ubližovali svým spolužákům, přičemž toto spáchali v prostorách šaten

Na základě zjištěných skutečností byla věc dle § 159a odstavce 2 trestního řádu z. č. 141/1961 Sb. ve spojení s ustanovením § 11 odst. 1 písm. d) trestního řádu odložena, neboť se jednalo o osoby, které pro nedostatek věku nejsou trestně odpovědné.⁶³

Příběh 3. - vydírání

Dva chlapci Radek a Lukáš ve věku 17 let navštěvující střední odbornou školu zatáhli o rok mladší dívku do prostor pánských toalet, kde ji vyhrožovali, že pokud se nesvleče do naha a neukáže jim svoje intimní partie, tak ji zmlátí a ostříhají vlasy a budou ji dělat schválnosti, dokud k tomu nesvolí. Dívka jménem Pavla se s chlapci navzájem znala a věděla, že by tohoto

---

⁶¹ § 358 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb.: „Kdo se dopustí veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném hrubé neslušnosti nebo výtržnosti zejména tím, že napadne jiného, hanobí hrob, historickou nebo kulturní památku, anebo hrubých způsobem ruší přípravu nebo průběh organizovaného sportovního utkání, shromáždění nebo obřadu lidí, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.“

⁶² § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 40/2009 Sb.

⁶³ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

byli schopni. Jejich požadavku vyhověla, protože měla strach z naplnění jejich výhrůžky. Chlapci se jí následně začali smát a ponižovat ji. Vzali její spodní prádlo a namočili ho do vody. Mokrý prádlo pak hodili před dívku a donutili ji, aby si jej oblékla a následně v něm chodila před ostatními studenty. Ve chvíli, kdy Pavla vycházela z pánských toalet, byla spatřena dívkou, která se všimla jejího ubrečeného výrazu a mokrých skvrn na oblečení v místech intimních partií. Chvíli stála na chodbě a dívala se překvapeně na Pavlu. Následně uviděla, jak o několik minut později vyšli z pánských toalet dva chlapci, které znala od vidění a věděla, že mají na škole špatnou pověst. Raději šla ihned z místa pryč. Následně vyhledala dívku, kterou viděla odcházet z toalety, a zeptala se jí, co se stalo. Pavla odpověděla, že se nic nestalo. Po dalším naléhání Pavla s pláčem sdělila dívce událost, která se odehrála na pánských toaletách. Setkání s hochy měla Pavla již po druhé, kdy před tím ji pouze ponížili a nadávali do tlusté krávy, která má velký „cecky“. Dívka nabídla Pavle pomocnou ruku, ale Pavla se obávala dalších útoků. Dívka šla událost nahlásit třídní učitelce, která toto následně sdělila řediteli školy. Na základě uvedených informací, které byly poměrně drastického charakteru, oznámil ředitel tuto skutečnost na PČR, neboť toto jednání obou chlapců je nepřijatelné.

Policejní orgán celou věc kvalifikoval jako trestný čin **vydírání dle § 175 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb.**⁶⁴ Vzhledem ke skutečnosti, že podezřelá osoba dovršila v době spáchání skutku věku 15 let a zároveň nepřekročila osmnáctý rok svého věku, je tento čin posuzován dle § 2 odst. 1 písm. c) zákona. 218/2003 Sb. jako provinění.⁶⁵

Pro stanovenou kvalifikaci šikanózního jednání naplňující skutkovou podstatu trestného činu uvedu detailnější rozbor na základě čtvercového schématu:

Objekt: lidská důstojnost

Objektivní stránka: Radek a Lukáš nutili Pavlu pohrůzkou násilí, aby se obnažila a následně chodila v mokřém spodním prádle po škole mezi ostatními studenty

Subjekt: Radek a Lukáš, věk 17 let, trestně odpovědné osoby

Subjektivní stránka: úmyslné zavinění, Radek a Lukáš úmyslně ubližovali své spolužačce, ponižovali ji a sráželi závažným způsobem její lidskou důstojnost

---

⁶⁴ § 175 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb.: „*Kdo jiného násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy nutí, aby něco konal, opominul nebo trpěl, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až čtyři léta nebo peněžitým trestem.*“

⁶⁵ § 2 odst. 1 písm. c) zákona č. 218/2003 Sb.

V případě, že se mladistvý dopustí provinění, které je mu prokázáno, policejní orgán postupuje podle trestního řádu zákona č. 141/1961 Sb. s odkazem na zákon č. 218/2003 Sb.

Věc byla podle § 166 odstavce 3 trestního řádu předložena státnímu zástupci s návrhem na podání obžaloby ze spáchání provinění vydírání podle § 175 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb.

Příběh 4. – omezování osobní svobody, ublížení na zdraví

Na druhém stupni základní školy v šestém ročníku bylo vždy velmi hlučno. I při vyučovacích hodině většina žáků nedávala pozor a bavili se mezi s sebou. Pár z nich bylo tišších, ale občas si také mezi s sebou špitli. Dva žáci ve věku 12 let, kteří seděli v první lavici vedle sebe, byli téměř vždy potichu a nebavili se ani sami mezi sebou. Z pohledu pedagoga bylo něco ve třídě v nepořádku. Vzhledem k tomu se na tuto třídu více zaměřil a sledoval počínání žáků obezřetněji. Za několik týdnů si všimnul, že jeden žák jménem Marek sedící v první lavici u okna, píše levou rukou namísto rukou pravou a v očích měl slzy. Ihned po této hodině se Marka zeptal, co se mu stalo. Marek mu odpověděl, že nic a bez dovolení opustil třídu. Následně se zeptal jeho spolužáka Romana, jestli něco o Markovi neví. Tento mu sdělil, že od nového školního roku Marka a jeho pořád otravuje Nikolaj z 8. třídy a jeho kamarádi, kdy je často po skončení výuky zamykají na záchodech, přičemž je tam násilím natlačí a vyhrožují, že pokud budou křičet, tak si je podají. Právě včera o poslední přestávce zkroutili ruku Markovi za záda tak, že s ní dneska nemůže hýbat. Nikomu to neřekl. Roman už dál nic říct nechtěl a požádal učitele, aby jeho informace ponechal v tichosti, že nechce mít problémy. Pedagog vycítil, že by v dalších dnech mohlo dojít k dalšímu napadání. Vzhledem k tomu se s tímto podezřením svěřil řediteli školy, se kterým se domluvil, že věc řádně vyšetří. Pedagog si Marka po odchodu všech žáků přivolal k sobě, přičemž se ho zeptal na zranění ruky. Marek nechtěl vůbec spolupracovat a tvrdil, že o nic nejde. Následující den měl pedagog dozor na chodbě a Marka si všiml více než ostatních. Vzápětí Marka viděl odcházet s několika jeho spolužáky do prostor šaten, jež se nacházely v suterénu budovy školy. Vydal se tedy za nimi. V jedné ze šaten viděl, jak Marka jeden ze spolužáků (Nikolaj) drží na zraněnou ruku, kdy mu říká, že je to malej smrad a že si nezaslouží chodit do stejné školy jako oni, protože je „vypatlanej“. Ostatní chlupci na něj pokřikovali, že jestli cekne, zase ho zavřou na záchodě. Marek ječel bolestí, jak mu spolužák kroutil s rukou. Další spolužák (Pavel) mu zacpal ústa, aby se jeho křik tak hlasitě

nerozléhal po šatnách, a kopl ho do břicha. Marek se následně zhroutil na zem a začal brečet. Vzápětí se objevil pedagog, který vše viděl a pohrozil šikanujícím žákům, že neujdou následkům. Nikolaj se jen usmál a řekl, že to se ještě uvidí.

Celá událost byla následně pedagogem oznámena na Policii České republiky, přičemž uvedl všechny skutečnosti, o kterých se v souvislosti s tímto šikanováním dozvěděl. Ve věci byly zahájeny úkony v trestním řízení pro podezření ze spáchání trestného činu **omezování osobní svobody podle §171 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb.⁶⁶, ublížení na zdraví podle § 146 odst. 1, 2 písm. b) zákona č. 40/2009 Sb.⁶⁷** Na základě dalšího šetření bylo zjištěno, že Marek byl omezen v obvyklém způsobu života déle jak 7 dní, neboť musel chodit se zraněnou rukou na rehabilitaci po dobu 2 týdnů.

Vzhledem ke skutečnosti, že podezřelé osoby nedovršily v době spáchání skutku věku 15 let, je tento posuzován dle § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 218/2003 Sb. jako čin jinak trestný.

Pro stanovenou kvalifikaci šikanózního jednání naplňující skutkovou podstatu trestného činu uvedu detailnější rozbor na základě čtvercového schématu:

Objekt: Osobní svoboda, Zdraví

Objektivní stránka: Nikolaj a ostatní zúčastnění chlapci úmyslně zamykali Marka a Romana na toaletách, přičemž je tam násilně natlačili, a dále mu způsobili zraněné ruky, které Marka omezovalo v obvyklém způsobu života déle jak 7 dní

Subjekt: Nikolaj, Pavel, věk 13-14 let

Subjektivní stránka: úmyslné zavinění

---

⁶⁶ § 171 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb.: „Kdo jinému bez oprávnění brání užívat osobní svobody.“

⁶⁷ § 146 odst. 1, 2 zákona č. 40/2009 Sb.: „Kdo jinému úmyslně ublíží na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.“ „Uvedené jednání spáchá na osobě mladší 15 let.“

Hlavním agresorem uvedeného šikanózního jednání byl Nikolaj, kterému v době spáchání činu bylo 14 let a jeho spolužák Pavel ve věku 13 let. Další 3 přítomní chlapci jen přihlíželi a k věci nebyli schopni cokoli uvést. Vzhledem ke zjištěným skutečnostem byla věc dle § 159a odstavce 2 z. č. 141/1961 Sb. ve spojení s ustanovením § 11 odst. 1 písm. d) trestního řádu odložena, neboť se jednalo o osoby, které pro nedostatek věku nejsou trestně odpovědné.

Příběh č. 5 – Krádež

V prvním ročníku gymnázia v jedné ze tříd probíhalo seznamování nových studentů, které na první pohled proběhlo úspěšně. Po nějaké době se jedné z dívek jménem Sabina začaly ztrácet věci nízké hodnoty, které při odchodu na záchod zanechala na lavici nebo v ní nebo je také dala do batohu. Nejdříve toto brala jako svoje selhání, kdy ztrátu věci zapříčinila ona sama. Neměla na nikoho podezření. Ve třídě měla pocit, je na stejné úrovni jako ostatní. Jen měla větší ambice a dá se říci, že podlézala kantorům svoji pílí a ochotou jim ve všem vyhovět. Studenti toto vnímali jako trapné podlézání a postupem času si u nich vytvořila pověst trapné krávy. Značná většina třídy ji začala schválně ignorovat. Studenti se mezi sebou domluvili, že ji prostě dostanou ze školy pryč. Jak již bylo výše zmíněno, nejdříve docházelo k drobným krádežím, které po nějaké době začaly být dívce divné. Začala mít pocit, že jí to někdo dělá schválně a ignoraci spolužáků taktéž nechápala. Začala se ptát sebe sama, co se děje. Snažila se komunikovat se studenty ze třídy, ale nikdo z nich se s ní nechtěl bavit. Jednoho dne si do školy přinesla mobilní telefon, který při odchodu na záchod, nechala odložený na lavici. Po příchodu zpět se už mobil na svém místě nenacházel. Rozhlédla se po třídě a viděla jen nepřítomné pohledy svých spolužáků. Sabina věděla, že ji mobilní telefon odcizil někdo ze třídy, ale měla pocit, že proti nim už nedokáže sama ničeho. Byla rozčilená a tak zašla krádež mobilního telefonu nahlásit třídnímu učitelce, kdy jí řekla i o tom, jak ji spolužáci šikanují, neboť ji absolutně ignorují a berou jí věci, kdy už neví, co má dělat, jak se má chovat. Uvedla i ten fakt, že si je jistá, že to udělal někdo ze třídy, ale na nikoho konkrétního neměla podezření. Vzhledem k tomu, že předmětný mobilní telefon byl nový, zakoupený za částku 9000 Kč, oznámila krádež na Policii České republiky.

Věc byla zadokumentována jako podezření na neznámého pachatele z trestného činu krádeže podle § 205 odst. 1 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb.⁶⁸

Objekt: majetek oběti

Objektivní stránka: neznámý pachatel odcizil volně odložený mobilní telefon, čímž způsobil škodu ve výši 9000Kč

Subjekt: neznámý pachatel

Subjektivní stránka: úmyslně si присvojil cizí věc

Ve výše uvedeném případě je zřetelný častý znak šikany, kterým je její latentnost. Studenti dívku ignorovali, brali jí věci, přičemž ona neměla tušení, kdo konkrétně tyto schválnosti provádí. Po nějaké době schválnosti gradovaly, kdy jí pravděpodobně někdo ze třídy odcizil její mobilní telefon, jehož odcizením pachatel naplnil skutkovou podstatu trestného činu krádeže. (viz výše) Ovšem ani Policii České republiky se nepodařilo ztotožnit pachatele, zároveň agresora šikany.

Vzhledem ke skutečnosti, že nebyli zjištěni žádní svědci události a k předmětnému mobilnímu telefonu měl přístup v době přestávky každý, kdo se nacházel v budově školy, nebylo možné ustanovit pachatele. Věc byla v souladu s ustanovením dle §159a odstavce 5 trestního řádu odložena, neboť se ve lhůtě stanové zákonem nepodařilo zjistit totožnost pachatele.⁶⁹

4.2 Statistika výskytu šikany na školách v Brně šetřených PČR

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, bylo provedeno sociologické šetření na obvodních odděleních policie české republiky v rámci města Brna za účelem zjištění výskytu šikany objevujících se na brněnských školách, která disponuje i znaky skutkové podstaty trestného činu. Je nutné ale vycházet z předpokladu, že zjištěná data označují pouze výskyt šikany, který byl evidován policejním orgánem. Je vysoce pravděpodobné, že trestná činnost

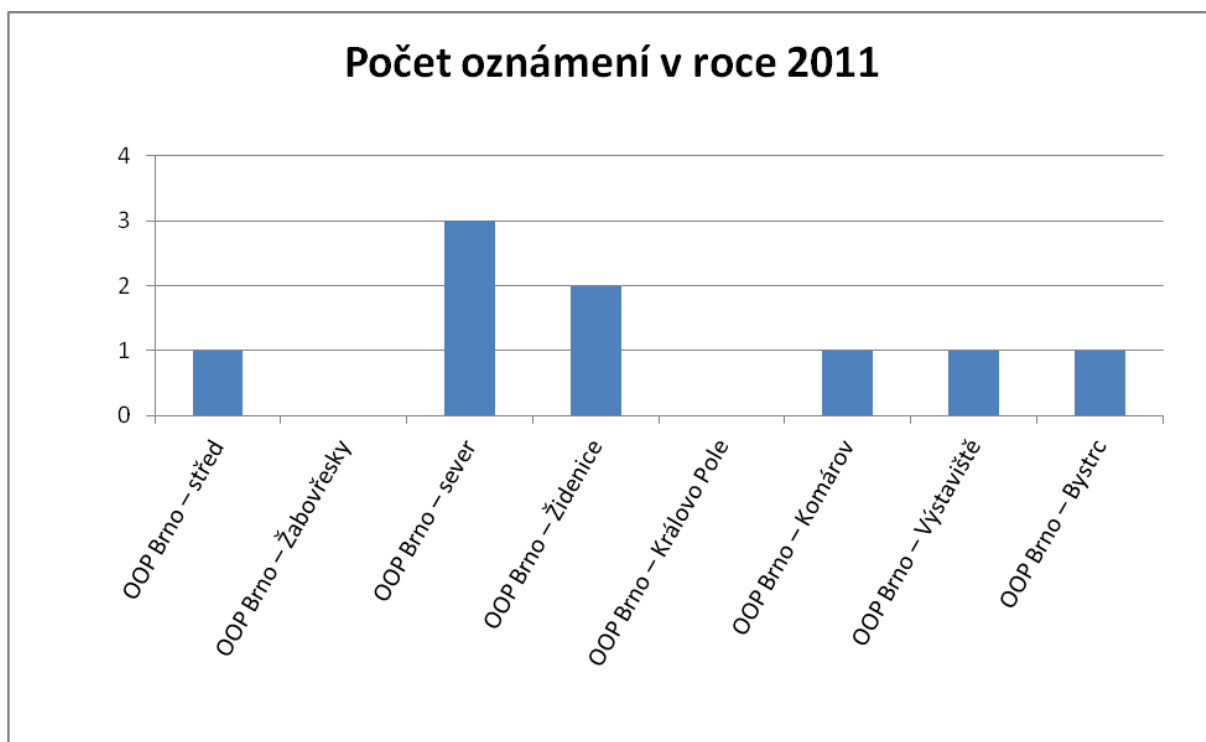
---

⁶⁸ § 205 odst. 1 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb. „Kdo si přisvojí cizí věc tím, že se jí zmocní a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou.“

⁶⁹ §159a odst. 5 zákona č. 141/1961 Sb.

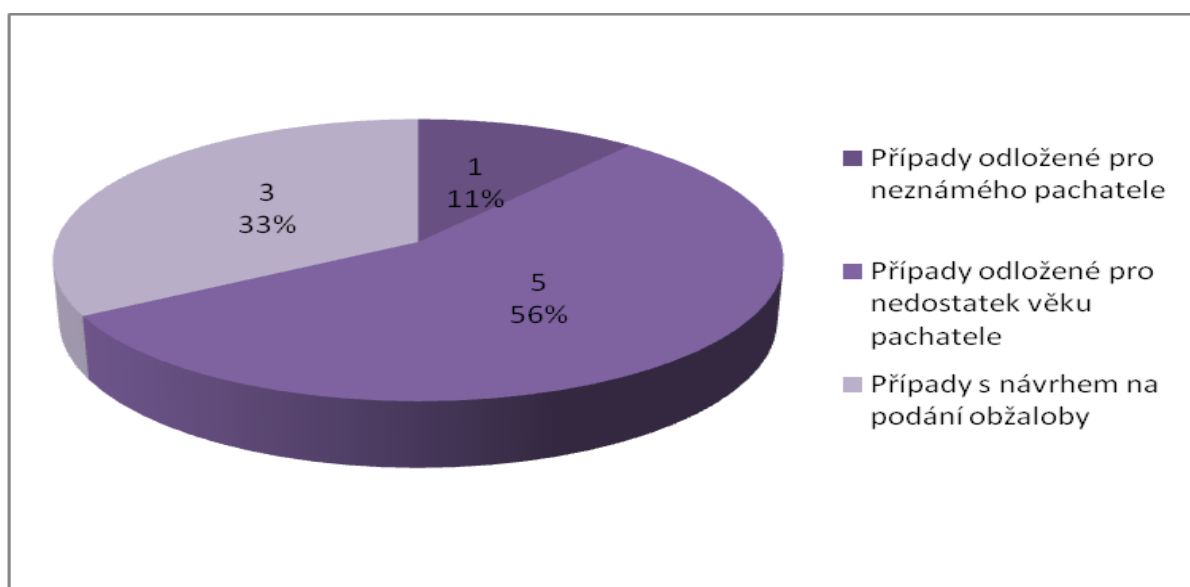
páchaná agresory školní šikany je mnohem častější, ale bohužel nikdo, kdo by mohl pomoci, o ní neví. To je základní problém potírání šikany: její latentnost. Policejní orgán na základě oficiality je povinen každé podezření na protiprávní jednání řádně prošetřit. Šetřením bylo zjištěno, že za rok 2011 bylo na obvodních odděleních policie České republiky ve městě Brně oznámeno 9 případů školní šikany, které naplňovaly skutkovou podstatu trestného činu. Statistika těchto oznámení je zobrazena v grafu č.1.

Graf č.1: Počet trestních oznámení šetřených na jednotlivých OOP města Brna za rok 2011.

Největší počet oznámení na Policii České republiky bylo evidováno na Obvodním oddělení policie Brno – sever, naopak nejmenší na území Žabovřesky a Králova Pole. Z místní znalosti jednotlivých městských částí vím, že právě na území severu, Židenic, středu, Komárova je větší dislokace problémového obyvatelstva, zvláště pak ve věkové kategorii dětí a mládeže. Vystává zde otázka, zda toto vyšší rozložení je příčinou většího počtu oznámení na uvedených Obvodních odděleních Policie v Brně. Na tuto otázku ovšem nelze s jistotou odpovědět, je možné pouze spekulovat. Ovšem taková spekulace by byla předmětem již na jiné téma bakalářské práce.

Dalším šetřením bylo také zjištěno, že řada oznámených případů končí jejich odložením, neboť pachatel nedosáhl v době spáchání trestného činu věku 15 let, tedy není trestně odpovědný. Z uvedených oznámených 9 skutků na PČR ve městě Brně bylo odloženo 5 pro nedostatek věku pachatele, 1 byl odložen, neboť nebyl v zákonem stanovené lhůtě zjištěn pachatel a poslední 3 byly předány na Městské státní zastupitelství v Brně s návrhem na podání obžaloby. Přehled uvedených skutků je znázorněn v grafu č.2.

Graf č. 2: Přehled oznámených skutků s různými způsoby ukončení.

Z uvedených informací vyplývá, že trestnou činnost v souvislosti se školní šikanou páchají většinou nezletilé osoby, které nejsou trestně odpovědné. Ovšem nelze z tohoto výsledku usuzovat, že by tomu tak bylo i v reálném světě, ve kterém není všechno bezpráví šetřeno Policií České republiky. Uvedený výsledek byl získán na základě evidovaných trestných činů jednotlivými obvodními odděleními policie ve městě Brně.

Ovšem i za těchto okolností je výsledek tohoto sociologického šetření značně zarážející. Pouze 3 případy byly ukončeny s návrhem na podání obžaloby, ve kterém je velká pravděpodobnost, že agresori budou za své činy skutečně potrestáni, čímž určitou měrou dojde oběti zadostiučinění a dostane tak novou šanci se vyrovnat se zažitým bezprávím. V současné době se justice přiklání k restorativnímu principu trestání, tedy ukládání alternativních trestů, ve kterých je spatřována naděje nápravy pachatele. Za těchto okolností existuje možnost, že se agresor změní a po vykonání trestu přestane týrat druhé. Ovšem dle mého názoru se jedná o

nízkou pravděpodobnost. Dalších 5 případů bylo policejním orgánem pro nedostatek věku odloženo. Z hlediska trestního řízení nemohli být tedy pachatelé potrestáni. Na druhou stranu se stali zájmovými osobami pro orgán sociálně - právní ochrany dětí, který byl policejní orgánem o události vyrozuměn. U výše uvedených případů byl pachatel známý, a proto zde byla možnost oběti pomoci tím, že agresora alespoň odstraníme ze školy. Ovšem u posledního případu, ve kterém nebyl pachatel zjištěn, je pomoc velmi obtížná. V této fázi je šetření odkázáno výhradně na pracovníky školy.

Závěr

V úvodu práce jsem považovala za vhodné poukázat na skutečnost, že školní šikana je v současné době rozebírána řadou odborníků, kteří ji definují jako opakované psychické či fyzické týrání druhé osoby (v tomto případě žáka). Tuto definici jsem značně zestručnila, neboť jsem chtěla nastínit pouze aspekty, na základě kterých je určena. Z mého pohledu se jedná především o aspekt psychologický, kdy agresor i oběť evidentně nejsou psychicky vyrovnané osoby. Dále zde spatřuji sociologický aspekt, neboť k šikaně dochází na školách, v jejichž prostředí probíhá socializace žáka. Negativně ovlivňuje vývoj jedince v rámci jeho začleňování do společnosti. Vzhledem k tomu je šikana chápána jako sociologicky – patologický jev, který svým negativním působením na zúčastněné osoby ohrožuje v podstatě celou společnost.

První kapitola byla věnována charakteristice šikany z obecného hlediska. Následně jsem rozebrala rozdíl mezi oboustranným a jednostranným násilným jednáním. V dalších kapitolách jsou uvedeny znaky rozlišení, které protiprávní jednání nese znaky šikany a které ne. Důležitým faktorem je důvod jednání, ve kterém je ve značné míře obsažena agrese. Tato byla rozebrána z psychologického hlediska a také z hlediska ontogenetického vývoje jedince. Na jednu stranu odborná literatura uvádí, že agrese se s věkem stupňuje. V tomto ohledu s ní souhlasím za předpokladu, že jedinec s ohledem na svůj psychický vývoj nepochopil, že násilí a agrese se neztotožňují se zdravou psychikou osobnosti. Používá ji tedy k tomu, aby dosáhl svého cíle. Na druhou stranu zdravě vychovaný člověk svoji agresivitu pozvolna omezuje. Tak jako dítě, které neví, jak jinak docílit svého cíle než agresí, si postupem času utváří názor na násilí, že je špatné a že svého cíle lze dosáhnout i jiným způsobem.

V kapitole druhé je pojednáno o definici šikany, která je založena na analogii čtvercového schématu právního rozboru protiprávního jednání. Vzhledem k tomu jsem považovala za vhodné vysvětlit jednotlivé znaky skutkové podstaty trestného činu, jímž jsou objekt, objektivní stránka, subjekt, subjektivní stránka a následně rovněž obligatorní znaky objektivní stránky daného skutku. V tomto ohledu má trestný čin jasné vymezení. Šikana se může projevovat různými podobami. Dále jsem měla v úmyslu nastínit různé rozpoložení projevů šikany na základních školách, středních odborných učilištích, gymnáziích a vysokých školách.

Šikana se zrodí za předpokladu, že jsou pro ni v dané společnosti vytvořeny podmínky. Těmito mám na mysli přítomnost takových jedinců, které ji iniciují a také těch, kteří ji nedobrovolně přijmou. V kapitole třetí jsem popsala osobnost agresora a jeho typické vlastnosti. Rovněž pak znaky chování oběti, jejichž znalost by mohla vést pedagoga k větší obezřetnosti na přítomnost šikany v jeho škole. V rámci této práce jsem zjistila, že sice existují vlastnosti, které charakterizují agresora a stejně tak oběť, ale nemusí být pravidlem.

V kapitole čtvrté jsem chtěla poukázat na možná potrestání vyplývající pro agresora, která se odvíjí od závažnosti následků, jež způsobil oběti - od uložení kázeňských školních trestů až po tresty odnětí svobody. V rámci této kapitoly jsem se věnovala kriminalistice mladistvých a osob trestně neodpovědných právě v souvislosti s pácháním trestných činů, jež byly naplněny šikanózním jednáním agresora. V souladu s tímto zaměřením jsem provedla sociologické šetření na jednotlivých obvodních odděleních Policie České republiky ve městě Brně za účelem zjištění počtu oznámených trestních činů výše uvedené povahy. Tímto šetřením bylo zjištěno, že ve většině oznámených případů jsou agresori mladší 15 let.

Vypracováním této bakalářské práce jsem chtěla především poukázat na souvislosti mezi školní šikanou a trestným činem a na aspekty chování agresora vůči oběti šikany. Doufám, že se mi tento cíl podařilo alespoň z části naplnit a tím i přispět do problematiky, která se zabývá školní šikanou.

Resumé

Násilí mezi žáky je v současné době stále závažnějším problémem. Děti mají větší přístup k médiím, kde s násilím setkávají a považují ho za normální projev svého chování. Morální hodnoty jsou odsunovány do pozadí. Tyto násilné projevy mohou vést k šikaně mezi žáky. Šikana je záměrné agresivní chování, jehož cílem je získat převahu nad druhou osobou různými způsoby. Jedná se o opakované fyzické či psychické týrání, které může vyústit až k samotné destrukci oběti.

První kapitola uvádí pojem násilí mezi žáky, popisuje druhy násilí, rozlišuje použití nerovnoměrného násilí vůči osobě a násilí páchané mezi žáky se stejnými dispozicemi.

Druhá kapitola definuje šikanu na základě analogie čtvercového schématu skutkové podstaty trestného činu, určuje její druhy a charakterizuje ji z hlediska sociálně patologického.

Třetí kapitola popisuje osobnost agresora a osobnost oběti především z hlediska psychologického.

Čtvrtá kapitola pojednává o kriminalistice mladistvých a dále osob trestně neodpovědných v souvislosti s pácháním šikany na školách, dále uvádí množství případů závažné školní šikany na území města Brna za rok 2011 evidované PČR. Bylo provedeno sociologické šetření za účelem zjištění statistiky oznámených případů.

Anotace

Bakalářská práce na téma „Násilí mezi žáky: definice šikany“ pojednává o použití fyzického či psychického násilí jednoho žáka na druhého, kdy toto násilí může vyústit do procesu šikany, který je zde definován na základě analogie čtvercového schématu skutkové podstaty trestného činu. Odhaluje osobnost agresora a oběti z psychologického hlediska.

Klíčová slova: škola, šikana, žák, násilí, agresor, oběť, trestný čin, skutková podstata trestného činu

Annotation

This bachelors thesis deals with use of physical or psychical violence among students, where this violence can gradually lead to bullying. Bullying is defined based on analogy with fulfilling the four main aspect of the body of the offence. It reveals the nature of the aggressor and victim from the psychological point of view.

Keywords: school, bullying, student, violence, aggressor, victim, offence, crime, body of the offence

Seznam použité literatury

1. Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů
2. Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon, ve znění pozdějších předpisů
3. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
4. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů
5. Zákon č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých předpisů
6. Vyhláška: kterou se stanoví pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení zřízených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí. In: *Sbírka zákonů ČR*. 2007, č. 263, 086/2007.
7. Metodický pokyn ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. In: *Systém Aspi*. 2008, 24 246/2008-6.
8. BENÍŠKOVÁ, Tereza. *První třídou bez pláče*. 1. Vyd. Praha: Grada, 2007, 168 s. ISBN 978-80-247-1906-1
9. BOURCET, Stéphané, GRAVILLONOVÁ Isabelle. *Šikana ve škole, na ulici, doma*. 1. Vyd. Praha: Albatros, 2006, 71 s. ISBN 80-00-01552-8
10. JOHNSON, Stephen M. *Charakterová proměna člověka*. 1. Vyd. Brno: Computer Press, 2006, 231 s. ISBN 80-251-0923-2
11. KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. 2. Vyd. Praha: Portál, 2005, 256 s. ISBN 80-7367-014-3

12. KRAUS, B., VACEK, P., JURÁČKOVÁ I. *Klima současné české školy: Sborník příspěvků z 11. Konference ČPdS: 14.-15. ledna 2003 Olomouc*. 1. Vyd. Brno: Konvoj, 2003, 381 s. ISBN 80-7203-064-5
13. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2. Vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. ISBN 80-247-1284-9
14. MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. Vyd. Praha: Grada, 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.
15. MISHRA, R.C. *Classroom Behaviour*. 1. Vyd. New Delhi: APH Publishing Corporation, 2007. 256 s. ISBN 81-313-0177-X.
16. PHILLIPS, Rick, John LINNEY a Chris PACK. *Safe School Ambassadors: Harnessing Student Power to Stop Bullying and Violence*. 1.vyd. San Francisco: Jossey Bass, 2008. 326 s. ISBN 978-0-470-19742-4
17. PLETZER, Marc. *Emoční inteligence*. 1. Vyd. Praha: Grada. 2009. 176 s. ISBN 978-80-247-3057-8
18. ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát ve škole dětem pocit bezpečí*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. 95 s. ISBN 80-7198-049-9.
19. ŘÍČAN, P. a P. JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. 1.vyd. Praha: Grada. 2010. 156 s. ISBN 978-80-247-2992-6.
20. SPIRIT, Michal. *Úvod do studia práva*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. s. 192. ISBN 978-80-247-3290-9.
21. SPURNÝ, Joža. *Psychologie násilí*. 1. Vyd. Praha: Eurounion, 1996. 134 s. ISBN 80-85858-30-4

22. SVOBODOVÁ, Lenka. *Nenechte se šikanovat kolegy: mobbing – skrytá hrozba*. 1. Vyd. Praha: Grada, 2008, 108 s. ISBN 978-80-247-2474-4
23. *Zpravy.tiscali.cz* [online]. 26.11.2009 [cit. 2012-02-20]. Dostupné z: <http://zpravy.tiscali.cz/strelba-na-univerzite-v-pecsi-mrtvy-i-zraneni-21195>
24. *Prisonexp* [online]. 1999 [cit. 2012-03-3]. Dostupné z: <http://www.prisonexp.org/>
25. Bully – Šikana na střední škole. *Http://bonusweb.idnes.cz* [online]. 2006 [cit. 2012-04-15]. Dostupné z: http://bonusweb.idnes.cz/bully-8211-sikana-na-stredni-skole-dn9-/Clanek.aspx?c=A060817_ps2bullyp_bw
26. Definition of Bullying. *About.com Guide* [online]. 2012 [cit. 2012-03-15]. Dostupné z: <http://childparenting.about.com/od/schoollearning/g/bullying-definition.htm>
27. Co je to šikana?. *Minimalizace šikany* [online]. 2008 [cit. 2012-03-12]. Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/component/content/article/40-informace-o-sikane/247-co-je-to-sikana>
28. Znaký charakterizující objektivní stránku trestného činu. *Studenti metropolitní Univerzity Praha* [online]. 2012 [cit. 2012-03-12]. Dostupné z: <http://www.studenhttp://www.studentimup.cz/index.php/pravo/trestni-pravo/76-trestni-pravo-podel-zak402009/269-otazka-7-znaky-charakterizujici-objektivni-stranku-trestneho-inutimup.cz/index.php>
29. Verbal Bullying Definition. *Tweenparenting.about* [online]. 2012 [cit. 2012-03-12]. Dostupné z: <http://tweenparenting.about.com/od/socialdevelopment/a/verbal-bullying.htm>
30. School Bullying. *Bullying Statistics* [online]. 2009 [cit. 2012-03-12]. Dostupné z: <http://www.bullyingstatistics.org/content/school-bullying.html>
31. Fyziognomie. *Wikipedia* [online]. 2011 [cit. 2012-04-15]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Fyziognomie>

32. Agrese a šikana - Osobnost agresora. *Prevence-praha* [online]. 2012 [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/agrese-a-sikana?start=3>
33. Výchovná opatření vůči agresorovi dle školních předpisů. *Šikana* [online]. 2003 [cit. 2012-04-15]. Dostupné z: http://www.sikana.cz/sikana_prav_rozb.html#vyhovnaopatre
34. Šikana ve škole a trestní právo. *Trestni-rizeni* [online]. 2012 [cit. 2012-03-15]. Dostupné z: <http://www.trestni-rizeni.com/dokumenty/sikana-ve-skole-a-trestni-pravo>

